

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

„Srovnání právní úpravy osvojení ČR a SR“

Zpracovala: Barbora SALAYOVÁ

Plzeň 2016

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Praze dne 12.03.2016

.....

Poděkování

Za cenné odborné rady, neocenitelnou pomoc, podporu, vedení, poradenství, konzultace jakož i za čas mi věnovaný při psaní mé diplomové práce, ***děkuji***

JUDr. Miroslavu Kalnému, Ph. D.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Pojem a definice osvojení – srovnání	3
3. Podmínky a předpoklady osvojení – srovnání	9
4. Subjekty - srovnání	16
4.1. Osvojitel, osvojitelé	16
4.2. Osvojenec	25
5. Souhlas s osvojením dítěte – srovnání	31
5.1. Souhlas osvojence.....	31
5.2. Souhlas rodičů osvojovaného dítěte	37
5.3. Forma a doba souhlasu	44
6. Péče budoucích osvojitelů a okamžitá péče - srovnání.....	50
7. Důsledky osvojení – srovnání	56
8. Dohled nad osvojením – srovnání.....	63
9. Osvojení zrušitelné a nezrušitelné, zrušení osvojení – srovnání.....	65
10. Závěr.....	72
Použitá literatura.....	75
Abstrakt	78

1. Úvod

Žít a vyrůstat v rodinném prostředí, v rodině se svými biologickými rodiči je přirozeným právem dítěte. Zároveň je to touha a přání každého dítěte. Nesplní se to však každému dítěti. Život s sebou totiž přinese někdy situace, kdy to možné není. Důvody jsou různé, ale podstata stejná. Dítě něco ztratilo, už nemá to, po čem tak touží. Tehdy přichází na řadu osvojení. Právní institut, který považuji za velmi důležitý a hodný obdivu zároveň. Svou základní myšlenkou a podstatou je smysluplný a schopný udělat dítě znovu šťastným, radostným. Je schopný poskytnout mu to, po čem dítě touží, stabilitu rodinného prostředí, rodičů. To, co mnozí chápou jako samozřejmost. To, čeho si mnozí neváží. To, co mnozí rodiče nechtějí dítěti poskytnout (dát). Institut, kterému se nevěnuje tolik pozornosti, kolik by si zasloužil. Společnost ho ne dostatečně a plně akceptuje a chápe. Myslím si, že tato práce by mohla, zejména široké veřejnosti, poskytnout v ucelené a stručné podobě základní informace o osvojení jako takovém a také o rozdílech v porovnávaných právních řádech, které měly dlouholetou společnou historii v rámci jedné federace a měly tak v podstatě po dlouhou dobu stejnou právní úpravu.

Během studia na vysoké škole jsem měla možnost zúčastnit se různých jednání u soudů, nejčastěji v místě mého bydliště. Zúčastnila jsem se tak i řízení ve věcech péče o nezletilé děti a také řízení o vyslovení osvojení nezletilého dítěte, řízení o predosvojitel'skej péče jakož i řízení o osvojení. Tato jednání ve mně zanechala hlubokou stopu a takový zvláštní, těžko definovatelný pocit. Tehdy jsem tomu nevěnovala bližší pozornost. Při úvahách o tom, jaké téma diplomové práce si zvolit, tyto moje vzpomínky ožily. To mě přivedlo k rozhodnutí zvolit si za téma diplomové práce osvojení. Pocházím ze Slovenské republiky. Studuji v České republice. Proto jsem chtěla poznat tento institut v českém i slovenském právním řádu.

Svou práci jsem rozdělila na 8 částí. V úvodních částech se věnuji samé podstatě osvojení, definici osvojení a jeho definici s důrazem na odlišnosti porovnávaných právních úprav. V částech dva až pět blíže rozebírám zákonné předpoklady, podmínky osvojení, včetně osoby osvojitele, osvojence, souhlasu

osob k tomu oprávněných s důrazem na rozdíly v porovnávaných právních úpravách. A v posledních třech částech jsem se zaměřila na důsledky osvojení, jakož i na možnosti zrušení osvojení, také přes hledání shod a rozdílů v porovnávaných právních úpravách.

2. Pojem a definice osvojení – srovnání

„Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“¹

„Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se závazkem a s vyloučením nezákonných zásahů.“²

Uvedené zásady ctí právní řád České republiky i právní řád Slovenské republiky. V obou porovnávaných právních řádech představují základní atributy. Garantují každému jedinci právo vyrůstat a žít rodinným životem s biologickými rodiči, ve své přirozené biologické rodině.

Ne vždy je to však možné. Někdy totiž nastanou situace, které dítěti neumožňují výkon tohoto práva. Může jít o důvody objektivní, např. úmrtí obou rodičů. Mohou to být i důvody subjektivní, např. nezáměr biologických rodičů o dítě, o jeho péči a výchovu, o jeho zdravý duševní a tělesný vývoj. Bohužel, není výjimečné ani fyzické násilí na dětech jejich biologickými rodiči. V takových případech nastupuje povinnost státu, která je vyjádřena v článku 20 odst. 1 a odst. 2 Úmluvy o právech dítěte: *„Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, **zabezpečí** takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím **náhradní péči**.“³*

¹ FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VĚCÍ, *Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících*. [online]. 15/05/1992. [cit. 2015-12-28]. Dostupné na internetu: < <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/209/20100601> >. [čl. 8].

² FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VĚCÍ, *Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte*. [online]. 18/11/2002. [cit. 2015-12-28]. Dostupné na internetu: < <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/104/20021118> >. [čl. 8].

³ FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VĚCÍ, *Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte*. [online]. 18/11/2002. [cit. 2015-12-28]. Dostupné na internetu: < <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/104/20021118> >. [čl. 20 ods. 1 a 2].

I tato zásada je promítnuta do obou porovnávaných právních úprav. Stát v obou zemích je povinen vytvořit a zajistit takové právní prostředky a instituty, které dítěti zajistí ochranu. Prostředky a instituty, které zajistí dítěti jiné prostředí, ve kterém bude vyrůstat spokojeně. Prostedí, kde se bude cítit dobře a bude mu to ku prospěchu. Prostedí, které mu vytvoří podmínky pro jeho zdravý vývin a růst.

Prvořadým úkolem státu v českém i slovenském právním řádu bude vytvořit nejprve podmínky umožňující obnovení přirozeného prostředí dítěte v rodině jeho biologických rodičů (pokud je to možné). Pokud taková možnost není, musí hledat zákonné možnosti nejprve u příbuzných rodičů dítěte, ať už blízkých či vzdálených. Jestliže uvedené nedokáže zajistit, až následně přichází na řadu institut osvojení.

Takovou posloupnost definuje slovenská právní úprava takto: „*Osvojení tedy jako zrušení původních rodinných vztahů přichází v úvahu pouze tehdy, pokud rodiče definitivně nemohou nebo nechtějí své rodičovské povinnosti vykonávat.*“⁴

Obdobně i česká právní úprava považuje za prvořadou úlohu státu obnovit přirozené prostředí dítěte, případně zajistit mu vhodné prostředí u jeho příbuzných. Pokud by se totiž našla taková vhodná osoba, bylo by třeba upřednostnit péči dítěte u této osoby před osvojením. „*Jen tehdy, když se pro dítě nepodaří zajistit péči blízkým příbuzným, respektive příbuzným vzdálenějším či osobou dítěti blízkou (§ 954 odst. 2, § 962 odst. 2, § 931 odst. 1 NOZ), může být zahájeno zprostředkování osvojení dítěte osobou zcela cizí.*“⁵

Osvojení v obou porovnávaných právních řádech je právním institutem s konstitutivním charakterem. Právní mocí rozhodnutí o osvojení totiž zanikají vztahy osvojence s jeho biologickými rodiči a jejich příbuznými a současně vznikají nové vztahy k osvojiteli (osvojitelům) a jeho (jejich) příbuzným. Jde o změnu zásadní, prakticky nezvratnou. Osvojenec ztrácí své právo na původních

⁴ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [551 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [160 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

(většinou biologických) rodičích a jejich příbuzných a získává nové právo na svých (tzv. právních rodičích a jejich příbuzných). Ztrácí své přirozené vztahy a vazby. Nabývá nové vztahy a nové vazby. Zasahuje se jím do všech sfér života osvojenice. Proto je velmi důležité, aby byly vytvořeny a nastaveny podmínky osvojení tak, aby osvojení naplnilo svůj smysl, aby bylo schopno vytvořit pro osvojenice rodinné prostředí a rodinné vazby, které budou v jeho zájmu, a to po všech stránkách jeho života. Vzhledem k závažnosti a důsledkům osvojení, proto oba srovnávané právní řády svěřili rozhodování o osvojení, i v souladu s mezinárodními dokumenty, jimiž jsou vázány, soudům, a to bez jakékoliv výjimky. Jedině rozhodnutí soudu, a to pravomocné rozhodnutí je tím, které mění celý dosavadní život osvojenice. Cílem je poskytnout dítěti chybějící pevné, klidné a milující rodinné zázemí, chybějící rodičovskou lásku a péči.

Osvojení nemůže být o tom, že člověk chce někomu pomáhat, že toto je správné, že toto chce. Nemůže být pojato a chápáno jako určitý druh charity (chce pomoci, protože je to správně).

Osvojení je o tom, že člověk chce být rodičem, že chce mít dítě, o které se chce starat, že je to jeho dítě a zajistím mu, aby mělo rodinné prostředí, ve kterém bude cítit lásku, porozumění, zájem a jistotu. Na straně osvojitele musí vycházet z jeho přesvědčení, že se chce stát rodičem osvojenice, že to je smysl jeho života.

V právním řádu České republiky je osvojení obsaženo v Novém občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. (dále jako "NOZ"), v Části 2 Rodinné právo, Hlava II Příbuzenství a švagrovství, Díl 2 Poměry mezi rodiči a dětmi, Oddíl 2 osvojení, Pododdíl 1 Osvojení, Pododdíl 2 Souhlas s osvojením, Pododdíl 3 Péče před osvojením, Pododdíl 4 Následky osvojení, Pododdíl 5 Osvojení plnoletého, počínaje zákonným ustanovením § 794 a konče zákonným ustanovením § 854.

Ve slovenském právním řádu je osvojení upraveno v zákoně o rodině č. 36/2005 Z.z. (dále jako "ZR"), ve znění jeho pozdějších změn v jeho čtvrté části Určení rodičovství a osvojení, Druhá hlava, počínaje zákonným ustanovením § 97 ZR a konče zák. ust. § 109 ZR.

Při porovnání rozsahu zákonné úpravy osvojení v českém právním řádu a porovnání k němu rozsahu zákonné úpravy ve slovenském právním řádu, je zatím zřejmé, že je zde rozdíl přinejmenším v počtu zákonných ustanovení upravujících osvojení v porovnávaných právních řádech. Rozdíly však existují v těchto dvou srovnávaných právních řádech nejen co do počtu zákonných ustanovení.

Už bylo zmíněno, že institut osvojení je velmi vážným zásahem do práv dítěte. Aby bylo možné posoudit rozsah tohoto zásahu, je třeba znát pojem osvojení a zejména jeho definici.

Česká právní úprava jednoznačně obsahuje definici osvojení vyjádřenou v zákonném ustanovení § 794 NOZ: „*Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.*“⁶ Z tohoto zákonného ustanovení vyplývá, že zákonodárce České republiky „*osvojení chápe jako statusovou změnu.*“⁷ Jejím základním principem je „*nahrazení přirozeného biologického rodičovství právním. Přijetí cizí osoby za vlastní je podstatou osvojení a přijetí cizí osoby za vlastní je základním rozlišovacím znakem oproti jiným institutem zakládajícím rodičovství.*“⁸ Toto je základní rys a podstata institutu osvojení podle české právní úpravy a současně definice pojmu osvojení v českém právním řádu. Osvojení nechápe jako určitý druh a formu náhradní osobní péče jako tomu bylo podle dřívější právní úpravy.

„*Důvodová zpráva zmiňuje, že institut osvojení nemá být považován výhradně za formu náhradní rodinné péče.*“⁹

„*Osvojení je tedy definováno tak, že rozhodnutí o něm je vyhrazeno pro takové případy, kdy dítě nemůže od svých přirozených rodičů očekávat jejich zájem o ně samotné a také jejich řádnou péči.*“¹⁰

⁶ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 794].

⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [600 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [601 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

⁹ RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. Vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [70 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.*

¹⁰ RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. Vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [70 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.*

Slovenský právní řád neobsahuje definici osvojení. Zákonné ustanovení § 97 odst. 1/ ZR pouze definuje, co osvojením vzniká. Neříká však nic o tom, co osvojení je. Osvojení nedefinuje. Vysvětlivky k tomuto zákonnému ustanovení obsažené v zákoně o rodině Komentář s judikaturou považují osvojení za „*právní prostředek na založení umělého rodičovského vztahu v důsledku, kterého dítě nabývá vůči osvojiteli takové právní postavení, jako kdyby bylo jeho vlastním dítětem. Osvojení jak rodinněprávní institut spočívá v tom, že se jím mění osobní stav osvojovaného nezletilého dítěte.*“¹¹ Podle Zákona o rodině Komentář z roku 2011: „*osvojení má ve vztahu k formám náhradní péče zvláštní povahu.*“¹² V dalším se uvádí, že „*smyslem osvojení je dát dítěti rodinu, ne dát dítě rodině.*“¹³ Ani uvedené však není jednoznačnou definicí osvojení pouze upřesňuje na čemu osvojení slouží a co má být jeho smyslem.

*„Osvojení plně napodobuje rodičovský vztah (adoption imitatio naturae) dítě se zcela začleňuje do nové rodiny ... a přetrhnou se všechny rodinného vazby k původní rodině.“*¹⁴

*„Využívá se jako nejúplnější forma náhradní péče při níž právní rodiče (osvojitelé) vstupují do všech práv a povinností biologických rodičů tak, jak je upravuje ust. § 28 ZoR. Proto je možné považovat osvojení také za způsob určení rodičovství (i když ne biologického).“*¹⁵

„Základním charakteristickým rysem osvojení jako nejdokonalejší formy náhradní rodinné výchovy je vznik rodinnoprávního vztahu mezi osvojencem a

¹¹ PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. První vydání. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [316 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

¹² PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [551 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

¹³ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [553 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

¹⁴ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [544 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

¹⁵ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M., *Rodinné právo. Druhé vydání. Šamorín: Heuréka, 2010. 216 s. [135 s.]. ISBN 978-80-89122-47-9.*

*osvojitelem a současně příbuzenského poměru mezi osvojencom a příbuznými osvojitele.*¹⁶

V zásadě lze konstatovat, že česká právní úprava je v definici pojmu a při vymezení právního institutu osvojení jednoznačně lepší. Základní podstatu osvojení totiž vymezuje v konkrétním zákonném ustanovením. Ve slovenském právním řádu taková jednoznačná definice osvojení absentuje. Podstatu osvojení lze vyvodit pouze výkladem právních předpisů týkajících se osvojení. Každý právní předpis by měl obsahovat definici a podstatu právního institutu, který upravuje. Platí to tedy i pro právní institut osvojení. Tento požadavek vyplývá ze zajištění práva na dostatek informací o tom, co ten který právní institut obsažený v právním řádu znamená, co je pod ním třeba chápat, co představuje a uvedené se musí vztahovat i na osvojení. Nemělo by to být řešeno pouze přes důvodovou zprávu nebo přes komentáře k zákonu, poznámky nebo judikaturu. Možná by bylo vhodné, kdyby se slovenský zákonodárce v tomto směru inspiroval současnou českou právní úpravou a zapracoval do svého právního řádu i definici osvojení.

¹⁶ Vyhodnocení Nejvyššího soudu SR ze dne 22.05.1985. , sp. zn. Cpj 13/85, uveřejněný pod číslem 50/1985 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

3. Podmínky a předpoklady osvojení – srovnání

Už bylo zmíněno, že osvojení představuje velmi výrazný zásah do života osoby, která má být osvojena. Z tohoto důvodu je nutné, aby v každém právním řádu existovala zákonná úprava podmínek a předpokladů, za kterých je možné vyslovit osvojení.

Porovnávané právní řády obsahují podmínky i předpoklady osvojení, přičemž způsob jejich zákonné úpravy je dost odlišný. Některé jsou v zákoně, ať už v jednom právním řádu nebo v druhém právním řádu přesně stanovené, jiné vyplývají z pojmu a účelu osvojení, případně z mezinárodních smluv, jimiž jsou oba právní řády vázány. Při jejich porovnání bylo zaznamenáno několik rozdílů.

Každé dítě má právo vyrůstat ve své biologické rodině. Toto právo mu může být odepřeno jen výjimečně, při splnění přísně stanovených zákonných podmínek a na základě rozhodnutí soudu. Může se tak stát jedině v tom případě, pokud byla vyloučena možnost zajistit mu toto právo jiným právním institutem. Znamená to, že úplně prvním základním předpokladem pro osvojení jsou okolnosti na straně rodiny dítěte, například: úmrtí jeho obou rodičů, nezáměr rodičů o dítě, případně jiné další důvody a současně, že v blízkém, či vzdálenějším okolí příbuzných dítěte není žádná osoba, která by byla schopna a ochotna zajistit dítěti jeho péči a výchovu. Pokud taková podmínka a předpoklad nejsou splněny, není ani důvod a není ani zákonné opodstatnění zvažovat možnost osvojení dítěte.

Ani jeden z porovnávaných právních řádů výslovně neobsahuje takovou základní podmínku a předpoklad osvojení. Uvedené je možné pouze skrz výklad zákona, ať už v právním řádu České republiky nebo v právním řádu Slovenské republiky, skrz účel a podstatu osvojení a základních principů a zásad týkajících se práv dítěte na rodinný život.

V jednom i ve druhém právním řádu platí základní princip, a to zásada, že k osvojení může dojít jedině v tom případě, pokud jsou splněny všechny zákonem

dané podmínky a předpoklady. Pouze v takovém případě obě právní úpravy poskytují dítěti reálný předpoklad, aby bylo osvojení v jeho zájmu.

Zákonodárce České republiky jednoznačně definuje základní předpoklad v zák. ust. § 795 NOZ. „*Předpokladem osvojení je takový vztah mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodičem a dítětem, nebo, že zde jsou alespoň základy takového vztahu.*“¹⁷ Jde o novou zásadu, přijatou kodifikací Nového občanského zákoníku.

Český zákonodárce vyžaduje výše uvedeným zákonným ustanovením existenci vztahu, který přirovnává ke vztahu rodiče a dítěte, respektive vyžaduje, aby zde byly alespoň předpoklady, že se takový vztah v budoucnu mezi osvojencem a osvojitelem může vytvořit, že může vzniknout. „*Pokud má osvojení nahrazovat biologické rodičovství, musí dojít k vybudování vztahu jako mezi rodičem a dítětem. Tento vztah musí být mezi osvojencem a osvojitelem vzájemný. Tedy osvojenec musí budoucích osvojitelů vnímat jako svých rodičů a naopak příští osvojitelé musí akceptovat osvojence jako své dítě.*“¹⁸

Slovenský právní řád ve svých zákonných ustanoveních týkajících se osvojení žádnou takovou úpravu neobsahuje. Ani v jednom ze zákonných ustanovení týkajících se osvojení není výslovně uvedeno, co je předpokladem osvojení. Účinná a platná slovenská právní úprava osvojení takto koncipována není. Jen ve vysvětlivkách k zák. ust. § 99 odst. 2/ ZR, v zákoně o rodině komentář s judikaturou se najde zmínka o tom, že „*zájem nezletilého nezbytně vyžaduje, aby mezi osvojencem a osvojitelem byl citový vztah, případně aby se včas vytvářely podmínky pro to, aby se citový vztah, jaký je obvyklý mezi rodiči a dětmi mohl vytvořit.*“¹⁹ Zák. ust. § 99 odst. 2/ ZR přitom říká, že „*osvojit lze jen nezletilé dítě, pokud je osvojení v jeho zájmu.*“²⁰ V rámci této zásady by tedy soudy ve Slovenské republice při své rozhodovací činnosti měly zkoumat i

¹⁷ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 795].

¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [615 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

¹⁹ PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. První vydání. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [320 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

²⁰ Zákon č. 36/2005 z 19. února 2005 o rodině a o změně a doplnění některých zákonů [§ 99].

existenci výše uvedeného citového vztahu nebo existenci podmínek na vznik takového vztahu. Není to však obsaženo v zákonném ustanovení tak jak to je v českém právním řádu, což je možná na škodu.

Český i slovenský právní řád obsahují shodnou úpravu v tom směru, že osvojení musí být v souladu se zájmy osvojence (§ 795 věta druhá/ NOZ a § 99 odst. 2/ ZR). V obou právních úpravách jde o jeden ze základních předpokladů osvojení. Jde o předpoklad, který je koncipován značně obecně s tím, že je věcí soudů, v té které konkrétní věci vždy posoudit a vyhodnotit, co je nejlepší zájem dítěte. To, co může být nejlepším zájmem jednoho dítěte, nemusí být zákonitě nejlepším zájmem jiného dítěte. V obecné rovině však lze ustálit, že podle obou právních úprav zájem dítěte bude tehdy, pokud bude dítě v prostředí, kde se cítí dobře, kde se cítí spokojeně a bezpečně. V prostředí, ve kterém se mu poskytuje dostatek lásky a porozumění. V prostředí, kde je o něj postaráno, ve kterém dbají o jeho citové blaho, dbají o jeho tělesný a mravní vývoj.

„Zájmem dítěte je, aby se dostalo do výchovného prostředí zabezpečujícího z citového a hmotného hlediska jeho všestranný a nerušený příznivý vývoj (zejména v úplné rodině).“²¹

„Při rozhodování o osvojení nelze prospěch dítěte posuzovat jen z hlediska hmotných podmínek a předpokladů, nýbrž především z hlediska záruk všestranného rozvoje dítěte, to je i rozvoje duševního a citového.“²²

„Hodnocení nejlepšího zájmu dítěte má být tedy výsledkem zvážení, zda za stávajícího stavu rodinných vztahů i s ohledem na perspektivnost jejich zlepšení je pro dítě lepší (výhodnější) zrušit stávající přirozenoprávní rodinné vazby a vytvořit fikci nové rodiny.“²³

²¹ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [557 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

²² Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 29. 3., sp. zn. 5 Cz 26/67, uveřejněný pod číslem 69/1967 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek.

²³ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [567 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

„Mezinárodní dokumenty i nová právní úprava staví na první místo nejlepší zájem dítěte, respektive jeho blaho. Co je ovšem nejlepším zájmem dítěte, respektive blaho dítěte musí v konkrétní situaci vyhodnotit soud. Úmluva o právech dítěte garantuje dítěti právo na péči rodičů, eventuálně právo na jinou individuální péči tak, aby dítě vyrůstalo v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, aby bylo postaráno o jeho zdraví, o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Pokud nemůže dítě žít se svými rodiči, resp. příbuznými či osobami blízkými, pak musí být dítěti zajištěna péče osobou pro dítě cizí. Osvojení není vždy vhodným řešením pro svízelnou životní situaci nezletilého dítěte. Potřeby dítě mohou být různé.“²⁴

„Právní úprava uvedená v občanském zákoníku vychází ze zájmu dítěte.“²⁵

Mezi základní předpoklady a podmínky osvojení v českém právním řádu patří i zákaz nepatřičného zisku z činností souvisejících se zprostředkováním osvojení, jak je to upraveno v zák. ust. § 798 NOZ. Jde o zcela novou právní úpravu v českém právním řádu. Je zřejmé, že zákonodárce chtěl touto zákonnou úpravou zamezit jakýmkoli snahám obohacovat se při zprostředkování osvojení. Na druhé straně však bude vhodné položit si otázku, jaký dopad na osvojení by mělo zjištění, že se někdo z takové činnosti obohatil, že získal nepatřičný zisk. Zákonná úprava neřeší důsledky pořízeného nepatřičného zisku. Neřeší, že pokud by byly splněny všechny ostatní zákonem stanovené podmínky pro osvojení, zda by bylo možné, či nikoli, vyslovit osvojení. Neřeší, což by mělo nastat, pokud by se to například bylo zjištěno až ve stádiu, kdy byly naplněny podmínky předosvojitelské péče. Neřeší situaci, kdy už by se mělo přímo rozhodovat o osvojení dítěte. Kromě toho blíže nedefinuje ani to, co chápat pod nepatřičným ziskem. Navíc je sporné, zda zákazem nepatřičného zisku připouští nebo nepřipouští zisk, který by byl „patřičný“. V tomto směru by si to vyžadovalo jasnější a konkrétnější zákonnou úpravu.

²⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [160 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

²⁵ RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. Vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [70 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.*

Slovenský právní řád žádnou takovou právní úpravu neobsahuje.

V zásadě je možné ztotožnit se s obecným závěrem, že osvojení a činnost tomu předchází by v žádném případě by neměla být prostředkem výdělečné činnosti kohokoliv. Pokud by se připustil opak, byl by ohrožen jeden z nejdůležitějších předpokladů osvojení, a to zájem dítěte. Osvojení by se tak mohlo stát předmětem obchodu, což by popíralo základní principy a smysl osvojení.

Vycházejí z účelu osvojení, kterým se má vytvořit vztah rodiče a dítěte, je třeba, aby mezi rodičem a dítětem byl takový věkový rozdíl, který bude způsobit vytvářet vztah rodiče a dítěte. Příliš nízký věkový rozdíl by totiž těžko mohl vést ke vzniku vztahu rodič a dítě a taktéž i nepřiměřeně vysoký věkový rozdíl by mohl být překážkou vzniku vztahu rodič a dítě.

Proto další z podmínek úspěšného osvojení je přiměřený věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem, a to podle českého i slovenského právního řádu.

V českém právním řádu je přiměřený věkový rozdíl obsažen v zák. ust. § 803 NOZ. „*Mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem musí být přiměřený věkový rozdíl, zpravidla ne menší než 16 let, jen souhlasí – li s osvojením opatrovník zastupující dítěte v řízení a je – li osvojení v souladu ze zájmy dítěte, může být věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem výjimečně menší než 16 let.*“²⁶

Slovenský právní řád přiměřený věkový rozdíl řeší v zákonném ustanovení § 91 odst. 1/ ZR. Podle tohoto zákonného ustanovení „*mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl.*“²⁷

Už na první pohled je zřejmé, že jde o odlišnou právní úpravu porovnávaných právních řádů.

Česká právní úprava je podrobnější. V první řadě hovoří o přiměřeném věkovém rozdílu, ale v dalším vymezuje, že by měla platit zásada, že tento

²⁶ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 803].

²⁷ Zákon č. 36/2005 z 19. února 2005 o rodině a o změně a doplnění některých zákonů [§ 91 ods. 1].

přiměřený věkový rozdíl není menší než 16 let. Zároveň z této zásady připouští výjimku, když tento věkový rozdíl může být menší než 16 let. Pro uplatnění této výjimky však musejí být splněny zákonem dané podmínky v ust. § 803 NOZ. První z nich je souhlas opatrovníka zastupujícího dítě v soudním řízení a druhou, že osvojení je v zájmu nezletilého dítěte. Jen při současném splnění těchto podmínek může být věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem menší než 16 let. Může se tak stát ale jen výjimečně, jak zdůrazňuje výše citovaná zákonná úprava. Z této zásady pak vyplývá, že při rozhodování musí soudy v České republice povinně zkoumat splnění zákonné podmínky přiměřeného věkového rozdílu, ne menšího než 16 let. Pokud by měla být z tohoto uplatněna výjimka, jsou povinny zkoumat splnění podmínek pro uplatnění této výjimky. Pokud by tyto podmínky pro použití výjimky nebyly splněny, nemohlo by dojít k vyslovení osvojení.

Slovenský právní řád hovoří jen o přiměřeném věkovém rozdílu. Nedefinuje, co je to přiměřený věkový rozdíl. V tomto směru soudy ve Slovenské republice musí v každém jednom případě posuzovat, zda věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem je nebo není přiměřený. Podle ustálené rozhodovací činnosti soudů Slovenské republiky, přiměřeným věkovým rozdílem je rozdíl jako mezi rodičem a dítětem. „*Slovenské právo (ani judikované) nezná žádnou přesnou vekou hranici, kolik let takovým rozdílem již je, nebo kolik let takovým rozdílem již není. Judikatura jen jedinkrát vyslovila (Výběr rozhodnutí a stanovisek NS SR č. 3/1986), že (cit.):*“²⁸ „*Za takový věkový rozdíl se považuje rozdíl jedné generace. Minimální věkový rozdíl, který lze považovat za přiměřený je 16 let.*“²⁹

Při srovnání právní úpravy těchto dvou právních řádů lze ustálit, že právní úprava v českém právním řádu je jasnější a konkrétnější. Rozhodovací činnost soudů v České republice tak nemusí vycházet z judikatury, jak je to ve Slovenské republice, ale z konkrétní právní úpravy.

²⁸ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [565 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

²⁹ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [565 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2. výběr rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu SR č. 3/1986.*

Možná by bylo vhodné v obou právních úpravách ustálit nejen spodní věkovou hranici přiměřeného věkového rozdílu, ale i horní věkovou hranici přiměřeného věkového rozdílu. I příliš velký věkový rozdíl může totiž představovat překážku a vyvolávat důvodné obavy, zda bude možné vytvoření citového vztahu mezi osvojitelem a osvojencem na úrovni vztahu rodiče a dítěte, a zda tedy bude moci být naplněn účel osvojení a zájem dítěte.

4. Subjekty - srovnání

4.1. Osvojitel, osvojitelé

Osvojení je možné, při splnění ostatních zákonných podmínek v obou porovnávaných právních úpravách jen za předpokladu, že jsou tu osoby, které mají zájem druhou (cizí) osobu si osvojit.

Český právní řád i slovenský právní řád nazývají takovouto osobu osvojitelem. Znovu je zde možné vidět určitou shodu porovnávaných právních řádů, ale i mnohé zásadní rozdíly.

V první řadě je nutné konstatovat, že jak v české právní úpravě tak i ve slovenské právní úpravě absentuje definice pojmu osvojitele. Definovat osvojitele je možné pouze výkladem jednotlivých zákonných ustanovení týkajících se osvojení v obou právních řádech. Výkladem a aplikací zákonných ustanovení, která hovoří o tom, jaké podmínky a předpoklady musí splňovat osoba, která chce být osvojitelem.

Biologickým rodičem se člověk stane aniž by někdo mohl, měl právo, nebo musel zkoumat, zda tento rodič má k tomu osobní, osobnostní předpoklady, zda má k tomu vhodné materiální podmínky a zda svým celkovým způsobem života dává záruku, že bude dobrým rodičem. Stačí, když se mu narodí dítě.

Rodičem v důsledku osvojení se však můžete stát jen za předpokladu, že splňujete přísné stanovené zákonné podmínky vyžadující se od osvojitele. Filozofie právní úpravy České republiky a Slovenské republiky je v tomto směru totožná.

Obě právní úpravy kladou velký důraz na to, aby osoba osvojitele po všech stránkách byla osobou, která bude způsobilá k roli rodiče, která je schopna poskytnout záruku, že bude vědět dítě vychovávat, starat se o něj, vést ho jeho životem. Důvodem takto vysoko nastavených nároků v obou porovnávaných právních řádech je skutečnost, že osvojením se nejvýrazněji zasahuje do identity,

do soukromí, do rodinného života a do příbuzenských vztahů osvojované osoby, a to prakticky nezvratně. Proto je velmi důležité, aby osvojitel byl osobou s vysoce morálním kreditem. Osobou, která svým dosavadním způsobem života garantuje, že osvojenec osvojením získá kvalitativně lepší rodinné prostředí, lepší podmínky pro svůj život, pro svůj mravní, citový i tělesný vývoj.

„Osoba osvojitele nastoupí na místo biologického rodiče a bude dlouhodobě, za ideálních podmínek až do smrti osvojitele (osvojenec) ovlivňovat vývoj, život, formování osobnosti, rozhodování, perspektivy, bohatost citového života osvojenca, jeho materiální postavení. Z tohoto pramení potřeba zkoumání a poznání osoby osvojitele, který bude za vývoj dítěte zodpovědný.“³⁰

Podle zák. ust. § 799 odst. 1/ NOZ „osvojitelem se může stát pouze zletilá a svéprávná osoba, zaručuje – li svými osobními vlastnostmi a způsobem života, jakož i důvody a pohnutkami, které ji vedou k osvojení, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem.“³¹

Podle zák. ust. § 799 odst. 2/ NOZ „zdravotní stav osvojitele nebo obou osvojitelů nesmí omezovat péči o osvojené dítě v značné míře.“³²

Dle zák. ust. § 98 věta první/ ZR „osvojitelem se může stát pouze fyzická osoba, která má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, osobní předpoklady, zejména zdravotní, osobnostní a morální, je zapsána do seznamu žadatelů o osvojení podle zvláštního předpisu a způsobem svého života a života osob, které s ní žijí v domácnosti, zaručuje, že osvojení bude v zájmu nezletilého dítěte.“³³

Ve stručnosti lze uvést, že podle české právní úpravy osoba, která se chce stát osvojitelem, musí splnit šest základních podmínek - plnoletost, svéprávnost,

³⁰ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [551 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

³¹ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 799 odst. 1].

³² Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 799 odst. 2].

³³ Zákon č. 36/2005 z 19. února 2005 o rodině a o změně a doplnění některých zákonů [§ 98 věta první].

osobní vlastnosti, způsob života, důvody a pohnutky, které ji vedou k osvojení a zdravotní stav.

Slovenská právní úprava vyžaduje splnění čtyř základních podmínek k tomu, aby se osoba mohla stát osvojitelem. Musí mít způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, osobní předpoklady, zejména zdravotní, osobnostní a morální, je zapsána do seznamu žadatelů o osvojení podle zvláštního předpisu a způsobem života a života osob, které s ní žijí, zaručuje, že osvojení bude v zájmu osvojovaného dítěte.

Zatímco slovenská právní úprava v zák. ust. § 98 věta první/ ZR hovoří o tom, že osvojitelem může být pouze fyzická osoba, český právní řád takovou úpravu neobsahuje. Absence tohoto však nemůže vůbec vzbuzovat pochybnosti, že i podle české platné úpravy se osvojitelem může stát pouze fyzická osoba. Jiný závěr, než ten, že osvojitelem i podle české právní úpravy může být fyzická osoba, totiž není možné vyvodit ohledem na požadavek vyslovený v zák. ust. § 799 odst. 1/ NOZ, že osvojitelem může být pouze osoba plnoletá a svéprávná. Zletilosti totiž může dosáhnout pouze osoba fyzická a taktéž i svéprávnost.

Osvojitelem podle české platné úpravy, jak vyplývá z výše uvedeného zák. ust. § 799 věta první/ NOZ, se může stát pouze osoba plnoletá. Ve smyslu zák. ust. § 30 NOZ osoba se stává zletilou dosažením 18 - tého roku svého věku. Z tohoto vyplývá, že osoba osvojitele musí mít nejméně 18 let. Nemůže to být osoba mladší, a to ani za předpokladu, že již nabyla plnou způsobilost k právním úkonům (např. uzavřením manželství se souhlasem soudu a pod.), protože obě podmínky (zletilosti a úkonům) musí být splněny současně. *„Pro účely osvojení je ale podstatné, že ke splnění všech podmínek musí dojít kumulativní, proto nemůže být osvojitelem osoba mladší 18 let, jakkoli by mohla nabýt svéprávnost v plném rozsahu i dříve než zletilostí.“*³⁴

Slovenská právní úprava vyžaduje, aby osvojitel měl plnou způsobilost k právním úkonům. V zásadě by se tak mohlo stát, že by jí podle platné slovenské právní úpravy mohla být i osoba, která nedosáhla 18 - ty rok svého věku, ale

³⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [629 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

zákonným způsobem získala plnou způsobilost k právním úkonům (a to uzavřením manželství se souhlasem soudu). Musela by však samozřejmě splňovat i další zákonné předpoklady stanovené na osobu osvojitele. Vzhledem k nízkému věku takové osoby, nižší než 18 let, je to prakticky jen teoretická možnost.

Obě srovnávané právní úpravy stanoví, že osvojitelem může být pouze osoba, která je svéprávná. Česká práva úprava to definuje jen pojmem svéprávná. Podle důvodové zprávy ale „*se za osvojitelovou svéprávnost musí považovat svéprávnost plná.*“³⁵ Slovenská právní úprava to definuje podmínkou, že tato osoba má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. V konečném důsledku se dá říci, že v tomto směru jde o úpravu v podstatě shodnou.

Lze konstatovat, že oba srovnávané právní řády v podstatě mají shodnou úpravu pokud se týká osobních předpokladů osvojitele. Česká právní úprava to vymezuje termínem osobní vlastnosti, bez jejich bližší definice. Slovenská právní úprava jejich vymezuje jako osobní předpoklady, které blíže definuje jako zejména zdravotní, osobnostní a morální. Dále však tyto již nerozvádí blíže.

Česká právní úprava oproti slovenské při posuzování podmínek, předpokladů na straně osvojitele však jde dál. Výslovně stanoví, že při posuzování osoby osvojitele je nutné zkoumat i důvody, pro které se rozhodla pro osvojení (důvody, které ji vedly k osvojení) a také pohnutky, které ji vedou k rozhodnutí osvojit si dítě.

*„Především třeba postulovat, aby soud, který bude o osvojení rozhodovat, nabyl přesvědčení, že nejen osvojitelově osobní vlastnosti a způsob jeho života, ale i jeho motivace jsou ve skutečnosti v souladu s tím co, tvrdí, když osvojení navrhuje a že vše nasvědčuje tomu, že bude skutečně řádným, v pravém slova smyslu dobrým rodičem.“*³⁶

³⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [628 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

³⁶ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> >.*

Ve slovenském právním řádu taková právní úprava chybí. To však neznamená, že splnění takových podmínek i na straně osvojitele není možné zkoumat. Naopak, má-li být osvojení v zájmu dítěte (a takovou podmínku obsahuje i slovenská právní úprava), je dokonce nutné to zkoumat. Je to možné zkoumat v rámci osobnostních a morálních předpokladů osvojitele. V jejich rámci je možné zkoumat a zjišťovat, co a proč vedlo osvojitele k rozhodnutí osvojit si cizí dítě. Velmi důležité je totiž znát a vědět, proč se osvojitel rozhodl pro osvojení. Zda jsou to důvody a pohnutky morální a nezištné, nebo založené na nějaké případné majetkové kalkulaci, zda vypočítavosti nebo zda nejde o sledování určitého módního trendu a pod.

Podle české právní úpravy osobní vlastnosti, způsob života, důvody i pohnutky osvojitele, které ho vedly k osvojení, musí být takové intenzity, aby osvojitel dle zák. ust § 799 odst. 1/ NOZ dával záruku, že bude pro osvojované dítě rodičům dobrým. Zákonodárce tímto v podstatě vymezuje a stanovuje, jaké "kvality" mají být jednotlivé výše uvedené předpoklady a podmínky kladené na osvojitele.

Slovenská právní úprava takto definovanou kvalitu podmínek ve svých zákonných ustanoveních neobsahuje. Opět to, neznamená, že uvedené by nebylo možné v rámci soudního řízení o osvojení zkoumat. Naopak je to nutné a potřebné a zároveň možné v rámci širšího pojetí účelu osvojení, zkoumání zájmu nezletilého dítěte a osobních a osobnostních předpokladů osvojitele. *„V případě osvojení však nejde o biologické potomstvo (vlastní krev), proto je nezbytné ověřit jednak, zda je osvojitel vůbec schopen navázat pevné citové vazby s cizím dítětem a jednak, zda je předpoklad tyto vazby vytvořit právě mezi tímto osvojitelem a osvojencem. Proto by se měl soud nejprve zaměřit na zjištění pohnutek, které osvojitelů k osvojení vedou. Rozhodně je třeba návrh zamítnout pokud jím osvojitel sleduje vlastní cíle.“*³⁷

„Pokud by jejich jednání bylo motivováno například snahou zajistit si pomocníka v domácnosti nebo tlakem ze strany rodiny, aby měli dítě bez jejich

³⁷ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [560 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

vlastního přesvědčení, v takovém případě u těchto osob nelze hovořit o sepraná předpokladů a z toho důvodu ani o souladu se zájmy dítěte.“³⁸

Důležitou podmínkou na straně osvojitele pro účely osvojení je podle české i dle slovenské právní úpravy zdravotní stav osvojitele.

Slovenská právní úprava hovoří jen o tom, že osvojitelem může být osoba, která kromě jiných má i zdravotní předpoklady. Tyto však blíže nedefinuje. Jejich zkoumání, posuzování a hodnocení musí být provedeno v každém jednom konkrétním případě, v rámci rozhodovací činnosti soudu. *„Zásadně neplatí, že osvojitel musí být zcela zdravý, resp., že jakákoli závada organismu je překážkou osvojení. Soud ale musím zkoumat, zda zdravotní stav osvojitele zaručí, že osvojení bude dítěti na prospěch a naplní se tak účel, který jím zákonodárce sleduje. Přirozeně by měla být překážkou vyslovení osvojení nakažlivá choroba, kterou osvojitel trpí, resp. jeho psychická porucha takové intenzity, že může ohrozit řádnou výchovu nezletilého.*“³⁹

Česká právní úprava i v tomto směru jde znovu dál, když blíže definuje tuto podmínku na straně osvojitele. Zdravotní stav osvojitele nebo obou osvojitelů nemůže omezovat péči o osvojení dítěte ve značné míře (zák. ust. § 799 odst. 2/ NOZ). *„Ačkoliv zákon mluví o omezení „ve značné míře“, zájemce o osvojení musí být psychicky zcela zdravý. Závažné psychiatrické poruchy vyloučit u zájemce o osvojení z povahy věci, s ohledem na nejlepší zájmu dítěte, resp. jeho blaho. Pokud však jde o tělesné zdraví, z praxe jsou známy případy, kdy „vozíčkáři“ osvojují „vozíčkáře“. Pokud nebrání tento zdravotní handicap „ve značné míře“ zájemci o osvojení v osobní péči dítě nelze v zásadě vylučovat osoby odkázané na invalidní vozík z možnosti osvojit nezletilé dítě, nota bene a pokud jdu např. o společné osvojení manželi.*“⁴⁰ Pokud by tedy osvojitele jeho zdravotní stav omezoval v péči o nezletilé dítě ve značné míře, nemohlo by být vyhověno

³⁸ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [552 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.

³⁹ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání.* Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [560 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.

⁴⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání.* Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [163 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.

návrhu takového osvojitele na osvojení dítěte. „*Postulát dobrého zdravotního stavu osvojitele by tak měl být naplněn v podstatě tak, že osvojitel netrpí nemocí, která je s rodičovskou rolí neslučitelná, přičemž výpočet těchto chorob je ponechán na posouzení lékařů. (Nelze však opomenout zvláštní a také jistě naprosto výjimečné případy, kdy osoba, která je vážně nemocná, přeje si osvojit sice dítě, ale blízké věku plnoletosti, kterého byla od jeho nejútlejšího věku celoživotním pěstounem - a je třeba přistupovat jinak). Tělesné poškození jednoho z manželů by takt nikdy nemělo osvojení překážet, pokud jde o takovou indispozici, která nebrání provádění plnohodnotného života vlastního, druhého neomezuje, a postiženému naopak dovoluje provádět třeba jen dílčími péči o toho, kdo ji potřebuje.*“⁴¹

V Slovenské republice je možné zkoumat to, do jaké míry by zdravotní stav omezoval nebo bránil péči o osvojené nezletilé dítě jediné jen skrz hodnocení obecných zdravotních předpokladů osvojitele a zájmu nezletilého dítěte podle ust. § 98 ZR, při zkoumání, zda to není v rozporu s účelem osvojení (§ 104 ZR) a s přihlédnutím k rozhodovací činnosti soudů a judikatuře v tom směru přijaté, neboť v jejím právním řádu absentuje podobná podmínka jako v českém právním řádu, výše uvedená .

Při posuzování osoby osvojitele musí soud v České republice zkoumat, zda se nepříčí osvojení zájmům dětí osvojitele, pokud osvojitel je rodičem. Musí zkoumat intenzitu tohoto rozporu. Nestačí jednoduchý obyčejný rozpor. Musí to být rozpor zásadní. Tato povinnost vyplývá soudu přímo ze zák. ust. § 801 NOZ. V případě zjištění rozporu takové intenzity, nemůže být vyhověno návrhu o osvojení dítěte. Možná je na škodu věci, že český zákonodárce blíže nedefinuje, co lze považovat za zásadní rozpor. Vyplývá z toho pak, že jeho intenzitu musí zkoumat a hodnotit jediné soud, vždy v té které konkrétní věci.

Slovenský právní řád takovou právní úpravu neobsahuje. Neznamená to však, že by to nebylo možné a nutné zkoumat. Naopak je důležité znát a vědět, zda tu není takový rozpor zásadního charakteru, i v případě, že se rozhoduje o osvojení podle slovenského právního řádu. Protože však absentuje přímá zákonná

⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [629 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

úprava, je to možné vyhodnocovat prostřednictvím zájmu dítěte s osvojením (zda to bude v zájmu osvojence, pokud zde bude zásadní rozpor se zájmy dětí osvojitele, což může ovlivnit kvalitu vztahu osvojitele a osvojence, případně vztah dětí osvojitele a osvojence), skrz osobnostní předpoklady osvojitelů (či skrz zásadní rozpory se zájmy jejich dětí, budou tito schopni vytvářet kvalitativně stejný vztah s osvojencem jako se svými dětmi) a skrz způsob života osob, které s osvojitelem žijí v domácnosti. „*Tento požadavek by se měl vztahovat i na ostatní děti osvojitelů, pokud jsou schopny vyslovit svůj názor. Vznik nového sourozeneckého poměru nebo vznik příbuzenského poměru v přímé linii zakládá ze zákona statut "osoby blízké", který se nedá vyloučit nezájmem o tento vztah ani jiným způsobem.*“⁴²

V zásadě osvojiteli mohou být manželé, nebo jeden z manželů. V tomto směru je právní úprava obou států shodná, jak vyplývá ze zák. ust. § 800 odst. 1/ NOZ a ze zák. ust. § 100 odst. 1/ ZR.

Slovenský právní řád navíc oproti české právní úpravě výslovně uvádí, že osvojit si dítě může „*jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství.*“⁴³ Dokonce výslovně připouští osvojení pozůstalým manželem po rodiči nebo osvojiteli nezletilého dítěte.

V českém právním řádu takto přesně definovaný okruh osob, které se mohou stát osvojiteli, v zákonném ustanovení není. „*Kritice je v současné době podrobena také nemožnost osvojení v případě, kdy by vlastní dítě jednoho z partnerů mohlo být osvojené druhým partnerem, a to i navzdory skutečnosti, že druhý partner o dítě se dlouhodobě straně.*“⁴⁴ Není však vyloučeno, aby se tyto osoby staly osvojiteli i podle českého právního řádu, pokud splňují ostatní zákonem dané podmínky. V podstatě jim to umožňuje a zároveň nevylučuje zák. ust. § 800 odst. 1 věta první / NOZ. „*Za třetí může jeden z manželů osvojovat jako*

⁴² PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [562 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁴³ Zákon č. 36/2005 z 19. února 2005 o rodině a o změně a doplnění některých zákonů [§ 100 odst. 1].

⁴⁴ RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. Vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [71 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.*

pozůstalý manžel.“⁴⁵ „Shodně je třeba s ohledem na nejlepší zájem nezletilého vyložit i situaci, kdy osvojuje pozůstalý manžel - osvojitel dítěte zemřelého z manželů, a de facto postupovat obdobně jako v případě bývalého § 74 odst. 2 věta první/ ZOR. V této situaci je zřejmé, že de jure osvojuje pozůstalý manžel jako samostatná osoba, protože po smrti druhého z manželů (pokud neuzavře manželství nový) nadále nežije v manželství, které zaniklo, a přestává být de jure "manželem". Přesto je zásadně nevhodné a v rozporu se zájmy, aby osvojením zanikly vztahy vyplývající z příbuzenského svazku s rodinou zemřelého rodiče. Takový přístup by vedl k formálnímu vynětí dítěte z rodiny, se kterou je svázané a kterou považuje za vlastní a účel osvojení by rozhodně nebyl splněn. V uvedené situaci je jediným možným řešením integrace pozůstalého manžela rodiče nezletilého do rodiny nezletilého, a to za situace, kdy osvojitel s dítětem obvykle dlouhodobě žil a zajišťoval jeho výchovu a výživu. Je tedy třeba přistoupit k pozůstalému manželovi, jako kdyby nadále byl manželem zemřelého rodiče, a zákonem použitý termín "jedním z manželem" extenzivně vyložit tak, že se vztahuje i na pozůstalého manžela.“⁴⁶

Osvojitelé podle slovenského právního řádu musí být zapsáni v seznamu žadatelů. Uvedené vyplývá ze zák. ust. § 98 ZR. Je to další z podmínek, kterou musí osvojitel podle slovenského právního řádu splňovat. Pokud by nebyl zapsán v seznamu žadatelů, neměl by prakticky soud v takovém případě vyslovit osvojení.

Česká právní úprava takovou podmínku (zápis v seznamu žadatelů o osvojení) také vyžaduje, nikoli však v NOZ ale v osobitém zákoně.

Pokud se týká této části osvojení, možná by nebylo na škodu, pokud by podmínky kladené na osobu osvojitele ve slovenském právním řádu byly definovány jasněji a konkrétněji, kdyby byla zakotvena povinnost co a v jakém rozsahu by mělo být předmětem hodnocení a posouzení soudem.

⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [636 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁴⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [636 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

V obou právních úpravách jsou podmínky kladené na osobu osvojitele, osvojitelů značně obecné. Nebylo by však vhodné aby tyto podmínky byly blíže vymezeny či určeny, protože by se tím podstatně zúžil okruh osob, které by mohly být osvojitelem.

4.2. Osvojenec

Osoba, která má být osvojena, je podle obou porovnávaných právních úprav osvojencem.

Znovu je nutno uvést, že ani jedna z porovnávaných právních úprav neobsahuje definici pojmu osvojenec. Jeho vymezení, tak jako je tomu u osvojitele je možné pouze výkladem jednotlivých zákonných ustanovení obou právních řádů týkajících se osvojení. Výkladem a aplikací zákonných ustanovení, které stanoví podmínky a předpoklady, za kterých se osoba může stát osvojencem.

V předchozích částech již bylo zmíněno, že osvojení je institut výjimečný v tom, že přichází v úvahu jen za předpokladu, že dítěti nelze ze strany státu zajistit, aby vyrůstalo ve svém původním (nejčastěji biologickém, přirozeném) rodinném prostředí, přičemž se nepodařilo zajistit jeho náhradní péči u jeho příbuzných, u jeho původních (nejčastěji biologických) rodičů a osvojení se jeví jako pro něj nejvhodnějším řešením, které bude v jeho zájmu. Z tohoto je pak možné vyvodit, že osvojencem v zásadě může být jen dítě, kterému je třeba zajistit jiné vhodné prostředí, neboť jeho původní neexistuje nebo nevyhovuje a jiné (v okruhu jeho příbuzných) se nepodařilo zajistit. Současně u něho musí být splněna i podmínka, že institut osvojení bude v jeho zájmu. Uvedené platí pro oba srovnávané právní řády.

Shodným rysem obou porovnávaných řádů je, že k osvojení nezletilého dítěte může dojít pouze za předpokladu, že toto dítě je osvojitelné. Pod pojmem osvojitelné dítě je nutné chápat dítě, u něhož jsou splněny zákonem požadované podmínky, včetně souhlasu jeho rodičů případně jiných osob, jejichž souhlas je potřeba mít. Opět lze jen zopakovat, že mezi základní podmínky v obou právních rádech bude patřit spolehlivé a jednoznačné zjištění, že dítě nemůže zůstat ve

svém původním rodinném prostředí, protože toto představuje pro něj riziko, a zároveň, že se nepodařilo najít z okruhu jeho příbuzných z původní rodiny takovou osobu nebo osoby, které by byly ochotny a zároveň schopny zajistit mu řádnou péči a vhodné rodinné prostředí. Zároveň musí být jednoznačné, že jediné osvojení je pro toto dítě tím pravým institutem, který mu zajistí, aby mohlo vyrůstat v prostředí podporujícím a umožňujícím jeho řádný život. Samozřejmě musí být splněny i podmínky jeho souhlasu nebo osob, které ho mají dát místo něj. Musí být splněny podmínky ohledně souhlasu jeho rodičů nebo osob, které ho mají dát místo rodičů pokud není třeba souhlasu rodičů.

Česká právní úprava je koncipována tak, že připouští osvojení nezletilého dítěte i dítěte zletilého (§ 802, 846, 847 a 857 NOZ). Při osvojení nezletilého dítěte rozlišuje, zda jde o osvojení nezletilého dítěte, které nenabylo plnou svéprávnost nebo o dítě nezletilé, ale plně svéprávné. V případě dítěte zletilého rozlišuje osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, a osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého. V této části je nutné se zabývat srovnáním právní úpravy českého právního řádu vůči slovenskému právnímu řádu jen pokud se týká nezletilého dítěte, které nenabylo plnou svéprávnost.

Slovenská právní úprava v zásadě vychází z toho, že osvojit lze jen nezletilé dítě. Uvedené vyplývá ze zák. ust. § 99 odst. 2/ ZR.

Dle zák. ust. § 802 NOZ „*Osvojit lze nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti.*“⁴⁷

Dle zák. ust. § 99 odst. 2/ ZR „*Osvojit lze jen nezletilé dítě, pokud je osvojení v jeho zájmu.*“⁴⁸

Podle českého právního řádu ve smyslu výše uvedeného zák. ust. § 802 NOZ osvojení přichází v úvahu pouze v tom případě, pokud jde o dítě nezletilé, které ještě nenabylo plnou způsobilost. Obě tyto podmínky musí být splněny současně. Za nezletilé se považuje podle českého právního řádu dítě mladší 18 let.

⁴⁷ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 802].

⁴⁸ Zákon č. 36/2005 z 19. února 2005 o rodině a o změně a doplnění některých zákonů [§ 99 odst. 2].

Svéprávnost nabývá dítě podle českého právního řádu dosažením věku plnoletosti, tedy 18. roku svého věku, případně uplatněním dvou zákonem daných výjimek. Nezletilé dítě podle českého právního řádu může dosáhnout svéprávnost i v tom případě, pokud s povolením soudu uzavře manželství nebo pokud mu soud na základě jeho návrhu svým rozhodnutím přizná plnou svéprávnost. Tyto dvě výjimky však přicházejí v úvahu pouze v tom případě, pokud dítě již dosáhlo 16. roku svého věku.

„Obdobně jako u osoby osvojitele zohledňuje občanský zákoník jako plnoletosti (věk), tak svéprávnost. Věk pro osvojitelnost dítěte je určován jeho (ne) zletilostí, tedy (ne) dosažením hranice věku 18 let (§ 30 odst. 1). Nicméně samotné kritérium věku, není pro osvojitelnost, jediným rozhodujícím kritériem. Ke kritériu věku přistupuje i svéprávnost, protože občanský zákoník normuje dvě situace, kdy nezletilý nabude svéprávnost v plném rozsahu ještě před dosažením plnoletosti.“⁴⁹ Znamená to, že nezletilý sice ještě nedosáhl 18. rok svého věku, ale je již plně svéprávný, nesplňuje tak podmínku ke svému osvojení jak osvojení nezletilého dítěte podle zák. ust. § 802 NOZ, protože u něj nejsou splněny současně obě podmínky (tedy nezletilý a nemá plnou způsobilost úkonům). Vyplývá z toho závěr, že přesto, že je nezletilý nemůže být osvojený jako nezletilý dle zák. ust. § 802 NOZ, neboť nesplňuje současně i druhou zákonnou podmínku, že nemá plnou svéprávnost. Z tohoto vyplývá, že podle ust. § 802 NOZ může být osvojené pouze dítě, mladší 18 let, resp. do dovršení 18. roku svého věku neuzavřelo manželství a nebyla mu přiznána svéprávnost soudním rozhodnutím.

Slovenská právní úprava zase hovoří o tom, že osvojit lze jen nezletilé dítě. Vyplývá z toho, že osvojit je tak možné pouze dítě, které nedosáhlo plnoletosti. *„Z podmínky, že osvojit lze pouze nezletilého vyplývá, že osvojit lze dítě od narození až do nabytí plnoletosti. Zletilost se podle našeho práva nabývá dosažením 18. roku věku nebo uzavřením manželství osobou starší 16 let se souhlasem soudu.“⁵⁰* V tomto kontextu je pak nutné zdůraznit, že dosažením

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [640 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁵⁰ PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. První vydání. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [320 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

plnoletosti tímto zákonným způsobem taková osoba dosáhne i plnou způsobilosti k právním úkonům, tedy svéprávnost v plném rozsahu, i když bude mladší 18 let svého věku. Dle zák. ust. § 99 odst. 2/ ZR bude tedy možné osvojit pouze dítě mladší 18 let, ale jen za předpokladu, že nejde o osobu starší 16 let, která již uzavřela manželství a vstoupila tak zletilosti.

Slovenská právní úprava pak už neřeší možnost osvojení dítěte, které sice má plnou svéprávnost, ale nedosáhlo ještě 18. rok svého věku. Takovou osobu považuje již za plnoletou. A v takovém případě je osvojení podle slovenského právního řádu prakticky vyloučeno, neboť osvojení zletilé osoby nepřipouští.

„Pokud by tedy osoba starší než 16 let a mladší než 18 let uzavřela se souhlasem soudu manželství, její osvojení je pojmem vyloučeno.“⁵¹

V úvodní části této kapitoly bylo zmíněno, že český právní řád na rozdíl od slovenské právní úpravy připouští možnost osvojení i takového dítěte, které je nezletilé, ale kterému byla přiznána svéprávnost. Osvojení takového dítěte je možné ve smyslu zák. ust. § 854 NOZ. Pro účely tohoto osvojení však neplatí zákonné podmínky pro osvojení nezletilého dítěte, které nenabylo plnou svéprávnost (§ 802 NOZ). Osvojení takového dítěte je možné pouze aplikací zák. ust. o osvojení zletilého dítěte, jak je to uvedeno v zák. ust. § 854 NOZ *„pro osvojení nezletilého, kterému byla přiznána svéprávnost, se ustanovení o osvojení zletilého použijí obdobně.“⁵²*

V dalším je už česká právní úprava zásadně jiná od slovenské právní úpravy. Bylo již uvedeno, že česká právní úprava připouští osvojení i plnoletého, a to dvěma zákonnými způsoby, ale za splnění zákonné podmínky, zakotvené v zák. ust. § 846 NOZ *„zletilého lze osvojit, není – li to v rozporu s dobrými mravy.“⁵³* Rozlišuje dvě právní formy osvojení plnoletého, a to osvojení plnoletého, které je obdobou osvojení nezletilého (§ 847 NOZ) a osvojení plnoletého, které není obdobou osvojení nezletilého (§ 848 NOZ). Vzhledem k

⁵¹ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [562 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.

⁵² Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 854].

⁵³ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 846].

tomu, že slovenský právní řád osvojení zletilé osoby nepřipouští a neuzákoňuje, není v tomto směru možné provést srovnání s českou právní úpravou.

Slovenská právní úprava na rozdíl od české právní úpravy při osvojení vyžaduje, aby soud v rámci řízení na základě lékařského vyšetření zjistil, zda zdravotní stav osvojence není v rozporu s účelem osvojení. Tuto povinnost mu ukládá zák. ust. § 104 OSŘ. V tomto směru je však důležité podotknout, že žádným způsobem není blíže upravené, jaký zdravotní stav osvojence nebo co, jaké onemocnění nebo nemoc, nebo zdravotní postižení jsou tím, co by mohlo být v rozporu s účelem osvojení. „*Žádný zákon ani jiný předpis nestanoví podmínku, že osvojit lze jen zdravé dítě. Taková aplikace práva by znamenala diskriminaci zdravotně handicapovaných dětí.*“⁵⁴ „*Je důležité, aby i osvojitelé věděli, od jakých rodičů pochází, zejména, zda jeho rodiče netrpí chorobami, které by mohly ohrozit duševní nebo tělesný vývoj dítěte. Zjištění zda zdravotní stav osvojitele nebo osvojence zaručuje splnění účelu osvojení, je velmi důležité, proto by měl soud těmto otázkám věnovat značnou pozornost.*“⁵⁵ „*Osvojitel má právo znát skutečnosti týkající se zdravotního stavu dítěte (resp. vyvozuje se i právo na poznání zdravotního stavu, sociálních poměrů a dalších informací týkajících se pokrevních rodičů osvojovaného dítěte), protože to může ovlivnit jeho konečné rozhodnutí.*“⁵⁶

Český právní řád požadavek zkoumání zdravotního stavu osvojovaného dítěte uzákoňuje v zák. ust. § 827 odst. 1 písm. b/ NOZ. Ve smyslu tohoto zákonného ustanovení je soud povinen provést šetření v řízení o předosvojitelské péči o vzájemné vhodnosti osvojitele a dítěte i z pohledu zdravotního stavu dítěte. Blíže však uvedené nedefinuje. „*Na rozdíl od předchozí právní úpravy zákon nestanoví nic. Zdravotní handicap dítěte tak nesmí být z důvodu setrvačnosti myšlení překážkou pro osvojení resp. pro jakoukoliv formu náhradní rodinné*

⁵⁴ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [603 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁵⁵ PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. První vydání. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [335 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

⁵⁶ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [604 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

*péče. Zájemce o osvojení má právo seznámit se se zdravotním stavem dítěte, protože neznalost by mohla být v neprospěch dítěte.*⁵⁷

⁵⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [161 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

5. Souhlas s osvojením dítěte – srovnání

5.1. Souhlas osvojence

Nutno zdůraznit, že osvojení představuje vážný zásah do práv a povinností každé dotyčné osoby, ale nejvíce do práv a povinností osvojence. Osvojením totiž osvojenec ztrácí přirozené právo mít svých původních (nejčastěji biologických) rodičů. Ztrácí všechny vztahy s příbuznými původních (nejčastěji biologických) rodičů. Ztrácí tím své přirozené právo na rodinný život a soukromí s původními (nejčastěji biologickými) rodiči. Dotýká se jeho identity, protože má nabýt, získat jiné, nové příbuzenské vztahy, k jiným osobám. To platí pro obě srovnávané právní úpravy.

„Osvojení se vždy dotýká právního postavení osvojovaného dítěte, proto je přirozené, že zákon musí brát v úvahu i stanovisko dítěte k osvojení, pokud je dítě vzhledem na svůj věk, tělesnou i duševní vyspělost schopné posoudit dosah osvojení, zejména skutečnost, k jakým změnám v jeho životě dojde vstupem do nového rodinného prostředí.“⁵⁸

„Souhlas dítěte s osvojením vyplývá, z realizace jeho práv, zaručených zejména Úmluvou o právech dítěte. Určitě je svázaný s právem dítěte vyjadřovat svobodně své názory ve všech záležitostech, které se ho dotýkají.“⁵⁹

„Právo dítěte vyjádřit se ke všem skutečnostem je zakotveno již v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. Podle odstavce 1 tohoto článku státy, které jsou smluvní stranou smlouvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat se ve všech záležitostech, které se

⁵⁸ PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. První vydání. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [326 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

⁵⁹ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [585 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

ho dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.⁶⁰

Je zřejmé, že oba srovnávané právní řády věnují náležitou pozornost zajištění a realizaci práva dítěte na vyjádření jeho názoru k osvojení a k změnám z toho plynoucích, které se ho bytostně dotýkají. Vycházejí z toho, že pokud dítě tento souhlas nedá (osobně, nebo prostřednictvím osoby, rozhodnutím soudu k tomu určenou), nemůže být osvojení v zásadě vyhověno.

Slovenský právní řád upravuje podmínky souhlasu osvojovaného dítěte s osvojením pouze v jednom odstavci jediného zákonného ustanovení, konkrétně v zák. ust. § 101 odst. 4/ ZR.

Právní řád České republiky řeší souhlas osvojeného dítěte v zák. ust. § 805 až § 808 NOZ.

Česká právní úprava na rozdíl od slovenské přímo v zákoně definuje zákonnou podmínku, že o osvojení je v zásadě možné rozhodnout, pouze pokud je dán souhlas dítěte s tím, že to platí i v případě, zpětvzetí souhlasu. „*Jedním z relevantních souhlasů, totiž prohlášení vůle, který uskutečnění nutně předchází kladnému rozhodnutí soudu o osvojení, má být také souhlas osvojovaného dítěte.*“⁶¹ Vyjádřil to přes zák. ust. § 805 NOZ „*o osvojení nemůže být rozhodnuto bez souhlasu dítěte, nebo osob, které jsou oprávněny dát souhlas za rodiče, popřípadě manžela osvojitele. To platí i v případě, že byl souhlas vzat zpět.*“⁶²

Z tohoto vyplývá jednoznačný závěr, že pokud zákon takový souhlas vyžaduje, ale není dán, nemůže soud vydat rozhodnutí, kterým by vyslovil osvojení. Obdobně by nemohl rozhodnout o osvojení ani v tom případě, pokud by byl daný souhlas účinně vzat zpět.

⁶⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [657 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

⁶¹ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> >.*

⁶² Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 805].

Podmínka souhlasu dítěte je splněna, jestliže sám nezletilý projeví svůj souhlas či nesouhlas s osvojením, nebo pokud jej místo dítěte dává soudem ustanovený opatrovník jménem dítěte, který však musí před projevením souhlasu vyšetřit a zjistit skutečnosti rozhodné pro projevení souhlasu, či nesouhlasu.

Věkovou hranicí 12 - ti let dítěte určuje český právní řád, kdy stačí jen vyjádření nezletilého dítěte a od kterého věku dítěte je nutný již souhlas dítěte. Vyplývá to ze zák. ust. § 806 NOZ: „dosáhlo – li osvojované dítě alespoň 12 let, je třeba vždy jeho osobního souhlasu“⁶³ Při splnění této věkové podmínky je potřebný pak vždy souhlas nezletilého dítěte. Pokud by takové dítě souhlas nedalo, nebylo by možné vyhovět návrhu o osvojení.

Z uvedené věkové hranice český zákonodárce připouští dvě výjimky. Souhlas osvojovaného dítěte staršího 12 let není nutný, pokud by byl postup vyžadující osobní souhlas dítěte v zásadním rozporu s jeho zájmy. Uvedený závěr však musí být jednoznačný a nad jakoukoliv pochybnost, jak to požaduje zákonodárce. Tato výjimka je však dosti obecná. Není z ní dostatečně jasné, co konkrétně, jaký postup by měl být v zásadním rozporu se zájmy dítěte. Není zřejmé ani to, co je zásadní rozpor. Toto vše proto musí být předmětem posouzení ze strany soudu, vždy v tom kterém konkrétním případě.

*„Každopádně k využívání suspendace povinnosti získat souhlas dítěte s argumentací rozporu se zájmy nezletilého by mělo docházet naprosto výjimečně.“*⁶⁴

Druhou výjimkou, kdy není třeba souhlasu dítěte staršího 12 let jeho života, je, pokud soud dospěje k závěru, že osvojované dítěte starší 12 let neumí posoudit důsledky souhlasu s osvojením. Takto definovaná výjimka, je už jasnější a konkrétnější. Týká se vyspělosti a zralosti osvojovaného dítěte po mentální stránce.

⁶³ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 806].

⁶⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [651 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

Obě výjimky jsou obsaženy v zák. ust. § 806 odst. 1/ NOZ.

Jiná je situace, pokud osvojované dítě nedosáhlo 12 rok věku svého života. I za této situace česká právní úprava ukládá soudům povinnost vyslechnout nezletilé dítě, pokud je to možné, a jeho vyjádření by měl brát v zřetel. Vyplyvá to ze zák. ust. § 807 odst. 2/ NOZ. Neříká však již o pořízení souhlasu takového dítěte, ale o pořízení jeho vyjádření s ohledem na stupeň jeho duševního vývoje. Absence takového vyjádření by neznamovala automaticky povinnost soudu zamítnout návrh na osvojení. „*Zatímco před dosažením věku 12 let má osvojenec právo vyjádřit se k osvojení, okamžikem dosažení věku 12 let je souhlas dítěte podmínkou, bez které nelze nezletilého osvojit.*“⁶⁵

V případech, kdy nevyžaduje souhlas dítěte (dítě starší 12 let, ale postup vyžadující jeho osobní souhlas by byl v zásadním rozporu se zájmy dítěte, nebo není schopné posoudit důsledky souhlasu, nebo dítě mladší 12 let), dává za dítě podle české právní úpravy souhlas k osvojení soudem ustanovený opatrovník.

Slovenská právní úprava je odlišná. V zák. ust. § 101 odst. 4/ ZR se uvádí pouze tolik, že „*pokud je nezletilé dítě schopno posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu.*“⁶⁶ Není tím vyjádřena nutnost souhlasu dítěte s osvojením a ani důsledek, že pokud souhlas chybí, musí být návrh na osvojení zamítnut. Hovoří o potřebě souhlasu dítěte, ale jen za předpokladu, že takto osvojované dítě je schopno posoudit dosah osvojení. Nestanoví žádné jiné podmínky. Nestanoví ani žádnou věkovou hranici, od které je tento souhlas nutný. „*Kdy dítě tohoto věku nabude, závisí na posouzení soudu.*“⁶⁷ „*V soudní praxi převládá názor, že dítě by se mělo vyslechnout už tehdy, když dosáhlo školní věk. Pokud by soud po výslechu dítěte dospěl k závěru, že dítě chápe i dosah osvojení ze všemi jeho důsledky, měl by plně respektovat názor dítěte na osvojení a nerozhodnout o osvojení pokud s tím dítě nesouhlasí. Pravda, to vše za předpokladu, že již*

⁶⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [650 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁶⁶ Zákon č. 36/2005 z 19. února 2005 o rodině a o změně a doplnění některých zákonů [§ 101 odst. 4].

⁶⁷ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání.* Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [586 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.

*samotný výslech není v rozporu se zájmem nezletilého.*⁶⁸ „Osvojení se dotýká právnímu statusu dítěte, proto je oprávněné požadovat jeho stanovisko k tomuto úkonu.“⁶⁹

Vyplývá z toho závěr, že soudy dle slovenské právní úpravy musí individuálně zvažovat a posuzovat v každém jednom konkrétním případě, zda nezletilé dítěte vzhledem ke svému věku, fyzické i duševní vyspělosti je schopno posoudit dosah osvojení. Pokud dospějí k závěru, že ano, pak musí opatřit vyjádření nezletilého dítěte.

Absence souhlasu dítěte sama o sobě však dle slovenské právní úpravy neznamená, že by měl být návrh na osvojení zamítnut. Nezletilé dítě musí mít určeného i opatrovníka nebo kolizního opatrovníka, nebo poručníka, který je oprávněn jménem dítěte dát souhlas s osvojením. Až absence jeho souhlasu jménem dítěte je důvodem, pro který by musel soud návrh o osvojení zamítnout.

Oba právní řády vyžadují, aby soudy před pořízením souhlasu, nezletilé dítě řádně poučili o osvojení, o účelu a důsledcích osvojení a to způsobem přiměřeným věku a psychické vyspělosti dítěte.

Souhlas s osvojením může osvojované dítě odvolat až do rozhodnutí o jeho osvojení. Takové právo mu přiznává český zákonodárce v zák. ust. § 808 NOZ. Nejsou stanovena žádná jiná omezení, kromě tohoto časového. Jen výkladem lze vyvodit závěr, že souhlas může vzít zpět jen dítě starší 12 let. „*Jakkoliv to zákon výslovně neupravuje, předpokladem odvolání souhlasu s osvojením je právo dítěte tento souhlas vůbec dát, protože nejprve musí osvojované dítě souhlas platně dát, aby ho vůbec mohlo odvolat. Z toho vyplývá, že platně odvolat svůj souhlas může jen dítě starší 12 let.*“⁷⁰ Jelikož právní úprava neobsahuje žádné jiné podmínky, za kterých může nezletilé dítě svůj souhlas

⁶⁸ PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. První vydání. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [327 s.]. ISBN 80-89122-24-8*

⁶⁹ PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. První vydání. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [327 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [658 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

odvolat, vyplývá z toho závěr, že soud nebude moci při rozhodování o návrhu na vyslovení osvojení zkoumat, proč nezletilý svůj souhlas odvolal, co bylo důvodem, pro který se rozhodl souhlas odvolat. Soud bude moci jen zkoumat, zda jej odvolal v zákonem stanovené lhůtě (do rozhodnutí o jeho osvojení) a zda tak učinil platnou formou a vůči soudu.

Nezletilý může svůj souhlas odvolat jen do rozhodnutí o osvojení. Takto je to zakotveno v zák. ust. § 808 NOZ. Nejde však o dostatečně přesně a jasně vymezený časový okamžik, protože není zcela zřejmé, co chápat pod pojmem do rozhodnutí o osvojení. „*Občanský zákoník však specificky neodkazuje na pravomocné rozhodnutí a proto je třeba vycházet z toho, že jen pravomocný rozsudek o osvojení vyvolává právem zamýšlené důsledky, pokud okamžiku právní moci musí být zachovány a splněny hmotněprávní podmínky osvojení. Z toho pak třeba dovozovat, že osvojované dítě může odvolat souhlas až do pravomocného rozhodnutí o osvojení.*“⁷¹

V tomto kontextu se pak ale vyvstává otázka, pokud již bylo vyhlášeno rozhodnutí soudu o osvojení a nezletilý osvojitel svůj souhlas s osvojením odvolal až po vyhlášení rozhodnutí o osvojení, co bude s vyhlášeným rozhodnutím o osvojení, nebo jakým způsobem bude uvedeno, že rozhodnutí lze zrušit, zda případně nastanou účinky jeho zrušení automaticky a pod. Tyto důsledky zákonná úprava neřeší.

Slovenský právní řád vůbec neobsahuje zákonnou možnost odvolání souhlasu osvojení dítětem. Vyplývá z toho, že osvojované dítě podle slovenského právního řádu nemá zákonem garantované právo odvolat svůj souhlas s osvojením.

Pokud se týká opatrovníka nezletilého dítěte, jehož soud stanoví pro účely osvojení a udělení souhlasu s osvojením, v tomto směru je v podstatě právní úprava obou právních řádů shodná.

⁷¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [658 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

Souhlas i odvolání souhlasu k osvojení musí být učiněno vůči soudu, aby byly účinné. Konkrétní podobu a formu souhlasu a odvolání souhlasu zákon neřeší. Při souhlasu hovoří jen o osobním souhlasu. Při odvolání souhlasu už pojem "osobní" český zákonodárce nepoužil. Jen v kontextu ze zák. ust. § 806 odst. 2/ NOZ lze vyvodit závěr, že dítě by se mělo dostavit k soudu a v rámci výslechu by se mělo vyjádřit, ale až poté, co mu bude ze strany soudu poskytnuto poučení o účelu, obsahu a důsledcích souhlasu s osvojením, či s osvojením souhlasí nebo ne.

Ve slovenském právním řádu nejsou definovány podmínky formy souhlasu. *„Zákon nestanoví požadavky na formu souhlasu nezletilého dítěte. Jelikož dítě je účastníkem řízení, souhlas, pokud se bude vyžadovat, musí být projevený ústně před soudem, jeho obsahem má být jednoznačné vyjádření souhlasu s osvojením, jako i s konkrétní osobou osvojitele.“*⁷²

Česká právní úprava ve srovnání se slovenskou právní úpravou garantuje dítěti více práv. Dítěti zaručuje možnost rozhodnout se. Zaručuje mu právo projevit svůj názor ve věcech, které se ho bytostně týkají. Zaručuje mu právo, že se může rozhodnout zda chce nebo nechce být osvojené. Garantuje mu i právo změnit v tomto směru svůj názor (odvolání souhlasu). Současně jsou soudy povinny jeho projevenou vůli respektovat.

5.2. Souhlas rodičů osvojovaného dítěte

Osvojení nezasahuje jen do práv a povinností nezletilého dítěte. Zasahuje i do práv a povinností rodičů osvojovaného dítěte a do jejich života. Rodiče by proto měli mít právo k osvojení jejich dítěte vyjádřit se. *„Právo rodiče dát souhlas s osvojením je jeho osobním právem, právem sui generis, právem statusovým. Tohoto práva rodič nemůže být zbaven.“*⁷³ *„Osvojení je radikálním zásahem do vztahu rodiče a dítěte způsobujícím jeho zánik, proto je odůvodněna věcná podmínka udělení souhlasu, která umožňuje rodiči uvážit, zda se vzdá*

⁷² HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [580 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.

⁷³ RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. Vydání.* Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [70 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.

*rodičovské zodpovědnosti, i s nadvozným systémem výjimek. Jiné řešení by bylo z hradiště ochrany rodičovské nepřipustné.*⁷⁴

Slovenský právní řád otázku souhlasu rodičů osvojovaného dítěte má uzákoněnou v zák. ust. § 101 a 102 ZR.

Česká právní úprava otázku souhlasu rodičů dítěte řeší v zák. ust. § 805 a zák. ust. § 809 až § 822 NOZ.

Oba srovnávané právní řády vycházejí z toho, že k osvojení nezletilého dítěte je třeba v zásadě souhlas obou rodičů dítěte. Pokud souhlas není dán, i když ho zákon vyžaduje, nemohlo by být vysloveno osvojení dítěte. Tím je v obou právních řádech vyjádřena věcná stránka tohoto souhlasu rodičů dítěte.

Tato zásada je promítnuta v právním řádu Slovenské republiky v zák. ust. § 101 odst. 1 věta první/ ZR „*k osvojení je třeba souhlasu rodičů osvojovaného dítěte, pokud tento zákon nestanoví jinak.*“⁷⁵ Tento souhlas je nutný i od rodiče, který je ještě nezletilý jak vyplývá ze zák. ust. § 101 odst. 1 věta druhá/ ZR. „*Hmotněprávní podmínkou osvojení je souhlas rodičů (i nezletilého rodiče) dítěte k jeho osvojení, pokud tento zákon stanoví jinak, bez něj soud nemůže rozhodnout o osvojení. Pokud má osvojované dítě oba rodiče, kteří mají rodičovská práva vyžaduje se nezbytný souhlas obou rodičů, pokud jeden z nich odmítne dát souhlas, soud nemůže rozhodnout o osvojení.*“⁷⁶ „*Vyjádřený nesouhlas i jen jednoho z rodičů je bez dalšího důvodu pro zamítnutí návrhu na osvojení.*“⁷⁷ Souhlas nezletilého dítěte podrobněji neřeší, neupravuje.

Obdobně i česká právní úprava vyžaduje souhlas obou rodičů osvojovaného dítěte a také souhlas nezletilého rodiče osvojovaného dítěte.

⁷⁴ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [575 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

⁷⁵ Zákon č. 36/2005 z 19. února 2005 o rodině a o změně a doplnění některých zákonů [§ 101].

⁷⁶ PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. První vydání. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [324 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

⁷⁷ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [575 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

„*Souhlas nebo svolení přirozených rodičů k osvojení je zásadně třeba vždy. Toto právní řízení rodičů se považuje za nezbytnou podmínku kladného rozhodnutí soudu o osvojení: bez tohoto právnímu řízení nemůže k osvojení dojít.*“⁷⁸ Oproti slovenské právní úpravě však pořízení souhlasu od nezletilého rodiče nezletilého dítěte řeší trochu odlišně, a to věkovou hranicí. Dle zák. ust. § 811 odst. 1/ NOZ totiž souhlas třeba od nezletilého rodiče, který dosáhl 16. rok věku, ale nemá ještě plnou svéprávnost. Naproti tomu nezletilý rodič mladší 16 let nemůže takový souhlas dát vůbec.

Český právní řád (na rozdíl od slovenské právní úpravy) jde dále i v tom, když uzákonil, že je třeba souhlasu i rodiče, jehož svéprávnost byla omezena v způsobilosti k právním úkonům. Jednat však může jen v rozsahu, ve kterém jeho svéprávnost nebyla omezena (§ 812 NOZ).

Oba právní řády připouštějí i výjimky, kdy není třeba souhlasu rodičů osvojovaného dítěte. Tyto výjimky je v zásadě možné rozdělit v obou porovnávaných právních úpravách do dvou skupin. Jednou z nich jsou výjimky v podstatě charakteru objektivního, nezávislé na chování, jednání či nečinnosti rodičů osvojovaného dítěte. Do druhé skupiny patří výjimky, které naopak jsou subjektivního charakteru na straně rodičů osvojovaného dítěte.

Úmrtí obou rodičů je objektivní výjimkou, kdy není potřeba a vlastně objektivně ani není možný souhlas rodičů osvojovaného dítěte, jak vyplývá ze zák. ust. § 101 odst. 3/ ZR ve slovenském právním řádu a ze zák. ust. § 818 odst. 2/ NOZ v českém právním řádu. V tomto směru jde o shodnou úpravu.

Další objektivní, a dá se říci i shodnou výjimkou je pak v obou právních řádech skutečnost, že dítě prakticky nemá rodiče, protože je nemá zapsané v matrice a ve svém rodném listě (podle slovenského právního řádu, že rodiče dítěte nejsou známi - § 101 odst. 3/ ZR resp. podle českého právního řádu, že rodičovství k osvojovanému dítěte nebylo určeno - § 818 odst. 2/ NOZ).

⁷⁸ NEČAS. P., POSPÍŠIL. J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze*. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> >.

V české právní úpravě a shodně i ve slovenské právní úpravě je pak další takovou objektivní výjimkou stav, kdy rodič není schopen posoudit důsledky osvojení (§ 101 odst. 3/ ZR a § 818 odst. 1 písm. b/ NOZ).

V takových případech obě právní úpravy vyžadují, aby za rodiče souhlas s osvojením dala jiná osoba, soudem k tomu určená (poručník nebo opatrovník, § 102 odst. 3/ ZR a § 818 odst. 2/ NOZ).

Slovenský právní řád pak připouští ještě další takovou objektivní podmínku, vyjádřenou v zák. ust. § 101 odst. 3/ ZR, kdy oba rodiče byli zbaveni způsobilosti k právním úkonům v plném. Česká právní úprava něco podobné vyjádřené skrz zákonné ustanovení neobsahuje. Je k tomu však možné dospět výkladem zákonných ustanovení týkajících se souhlasu rodičů dítěte.

Česká právní úprava nevyžaduje souhlas rodiče ani v takovém případě, jestliže byl rodič zbaven rodičovské zodpovědnosti a současně byl zbaven i práva dát souhlas k osvojení (§ 818 odst. 1 písm. a/ NOZ). Uvedená výjimka je definovaná jako výjimka do určité míry subjektivního charakteru, protože rodiče lze zbavit rodičovské zodpovědnosti i práva dát souhlas k osvojení jen ve striktně stanovených podmínkách, které zpravidla spočívají v nezodpovědném chování se rodiče dítěte, v jeho absolutním nezájmu o dítě. Slovenský právní řád takovou úpravu nemá.

Výjimkou subjektivního charakteru v českém právním řádu je, pokud se rodič dítěte zdržuje na neznámém místě, které se nepodařilo soudu zjistit, a to šetřením, jak je to upraveno ve smyslu ust. § 818 odst. 1 písm. c/ NOZ. V takových případech pak stačí, pokud je dán souhlas druhého rodiče. Pokud jsou výše uvedené skutečnosti u obou rodičů podle zák. ust. § 818 odst. 2/ NOZ, je třeba je souhlas nahradit souhlasem poručníka nebo opatrovníka, kterého pro tyto účely musí stanovit soud. O subjektivním charakteru této výjimky je možné mluvit, protože je to závislá na chování, zda řízení osvojovaného rodiče osvojovaného dítěte, o tom, že dá vědět o sobě, kde se zdržuje, kde bydlí a pod. Je uzákoněna povinnost soudu spolehlivě zjistit, zda osvojované dítě nemá nějakých blízkých příbuzných a zda tito nemají zájem o dítě pečovat a dokonce je povinností soudu vyslechnout i toho, v čí péči se dítě v té době nachází. Ve

slovenské právní úpravě takto definovanou povinnost soudu nenajdeme. Jen v kontextu celého účelu osvojení a zkoumání zájmu nezletilého dítěte lze vyvodit tuto povinnost soudu a soudem stanoveného opatrovníka nezletilého dítěte. Osvojení může přijít na řadu pouze tehdy, pokud se nenajde žádná osoba z okruhu blízkých příbuzných osvojovaného dítěte ochotna a schopna se o dítě starat. Pokud by se totiž taková osoba našla, má přednost před institutem osvojení. Taková přednost je zakotvena v českém právním řádu, a to nejen v zák. ust. § 818 odst. 2/ NOZ ale i v zák. ust. § 822 NOZ.

Český i slovenský právní řád stanoví výjimku ze souhlasu rodiče osvojovaného dítěte, pokud rodič neprojevuje zájem o dítě. Je to opět výjimka subjektivního charakteru, protože tato je výslovně založena pouze na vůli rodiče osvojovaného dítěte. Jen na něm totiž závisí, zda bude či nebude projevovat zájem o dítě.

Český právní řád tuto výjimku má uzákoněno v zák. ust. § 819 odst. 1/ NOZ. Souhlas rodiče podle tohoto zákonného ustanovení není nutný tehdy, jde-li o rodiče, „*který zjevně nemá o dítě zájem.*“⁷⁹ Definici rodiče, který nemá zjevně zájem o dítě obsahuje zák. ust. § 819 odst. 2/ NOZ.

*„Jedná se o dvě skupiny případů. Předně o případy, kdy rodiče neprojevují opravdový zájem, a přitom ne-osvojení by pro dítě znamenalo zřejmou újmu. Dále jde o případy, kdy rodiče neprojevují o dítě vůbec žádný zájem a takto trvale hrubě porušují své rodičovské povinnosti, a to až v míře ohrožující fyzické nebo psychické nebo morální zdraví dítěte.“*⁸⁰

Současně však musí být splněny i zákonem stanovené podmínky v zák. ust. § 820 odst. 1/ NOZ. Podle tohoto o zjevný nezájem půjde tehdy, jestliže tento trvá alespoň 3 měsíce od posledního projeveného skutečného zájmu. Navíc zákonná úprava v tomto ustanovení vyžaduje, aby byl rodič příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí poučen o možných důsledcích svého jednání a aby

⁷⁹ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 819].

⁸⁰ NEČAS. P., POSPÍŠIL. J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze.* [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> >.

uplynula 3 měsíční lhůta od poučení. Zároveň se zde hovoří o povinnosti tohoto orgánu poskytnout takovému rodiči poučení, poradenství a pomoc za podmínek, které jsou stanoveny jiným právním předpisem. Tato poučovací povinnost však není nutná, pokud jde ze strany rodiče o hrubý nezáměr. Rovněž ani v tom případě, pokud rodič opustil místo, kde se spíše zdržoval aniž by oznámil kde se zdržuje, a ani za 3 měsíce se nepodařilo zjistit, kde se zdržuje (§ 820 odst. 2/ NOZ).

Slovenská právní úprava nezáměrem rodiče jako výjimku, kdy není třeba souhlasu rodiče řeší v zák. ust. § 102 odst. 1/ ZR. Co je to nezáměr rodiče dítěte, definuje zák. ust. § 102 odst. 1 písm. a/ ZR a také zák. ust. § 102 odst. 1 písm. b/ ZR.

„Nezáměr o dítě je stav, při kterém je zjevné, že rodič nehodlá (subjektivní hledisko) obnovit svou péči o dítě nebo obnovit realizaci výkonu svých rodičovské zodpovědnosti.“⁸¹ Slovenský právní řád navíc vyžaduje při neprojevení skutečného zájmu o dítě splnění další zákonem stanovené podmínky, že rodič nevynaložil úsilí upravit si své rodinné a sociální poměry tak, aby mohl osobně provádět péči o nezletilé dítě. Současně musí být splněna i podmínka, že v projevení zájmu rodiči nebránila žádná závažná překážka, např. že byl delší dobu hospitalizován nebo byl ve vazbě nebo byl zadržen nebo ve výkonu trestu a pod. *„Pokud existují objektivní skutečnosti, které brání rodiči v projevení zájmu (byť i jím zaviněné), např. vazba, výkon trestu odnětí svobody, léčení nemůže soud hodnotit chování rodiče jako takové, které naplňuje uvedené požadavky.“⁸²*

Slovenská právní úprava na rozdíl od české obsahuje ve svém právním řádu další 2 výjimky. Jednou z nich je výjimka obsažená v zák. ust. § 102 odst. 1 písm. c/ ZR. *„K osvojení není třeba souhlasu rodičů osvojovaného nezletilého dítěte ani souhlas nezletilého rodiče nezletilého dítěte, pokud je rodičem žena,*

⁸¹ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [590 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 23.05.1975, sp. zn. 1 Cz 41/75, uveřejněný pod číslem 5/1977 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

kteřá požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem podle zvláštního předpisu a nejméně 2 měsíce po narození dítěte neprojevila o dítě žádný zájem.“⁸³

Pokud rodiče osvojovaného dítěte dají souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům (§ 102 odst. 1 písm. d/ ZR), je to další výjimka ve slovenském právním řádu, kdy není třeba souhlasu rodičů osvojovaného dítěte.

Výše již bylo zmíněno, že v případech, kdy zákonná úprava česká i slovenská nevyžadují souhlas rodičů osvojovaného dítěte, je třeba aby takový souhlas dala osoba k tomu určená, a to ať už opatrovník nebo poručník. V tomto směru jde o právní úpravu shodnou.

Oba právní řády kromě souhlasu osvojovaného dítěte, jeho rodičů nebo opatrovníků či, poručníků vyžadují při osvojení nezletilého dítěte do ciziny i souhlas dalšího subjektu (§100 odst. 5/ ZR a § 796 odst. 1/ NOZ). Ve Slovenské republice je tímto oprávněným subjektem Ministerství práce, sociálních věcí a rodiny SR nebo orgán státní správy tímto ministerstvem určený (Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a mládeže, se sídlem v Bratislavě). V České republice je tímto příslušným orgánem Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. Český právní řád na rozdíl od slovenského vyžaduje takový souhlas i v tom případě, že jde o osvojení dítěte z ciziny.

Posouzení toho, zda je či není třeba souhlasu rodičů, je upraveno v porovnávaných právních řádech také rozdílné. O tom, zda je potřebný nebo není třeba souhlasu rodičů osvojovaného dítěte, rozhoduje podle slovenského právního řádu soud na návrh orgánu sociálně ochrany nebo i bez návrhu, přičemž tato povinnost mu vyplývá ze zák. ust. § 102 odst. 4/ ZR. *„Řízení o osvojení není povinné, nemusí tedy bezprostředně předcházet řízení o osvojení. Vůbec není třeba tehdy, když se ze zákona souhlas rodičů dítěte pro osvojení nevyžaduje (rodiče nezletilého zemřeli, nejsou známí, jsou v plném rozsahu zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo výkonu rodičovské zodpovědnosti, nebo nejsou schopni posoudit důsledky osvojení). Přestože OSP s takovými případy*

⁸³ Zákon č. 36/2005 z 19. února 2005 o rodině a o změně a doplnění některých zákonů [§ 102].

*počítá, je zbytečné vyslovovat osvojiteľnosť. Potencionálny proces osvojovania dieťaťa (včetně řízení o predadopčnej péče) by to jen prodloužilo.*⁸⁴

V českém právním řádu o tom, zda je či není nutný souhlas, také rozhoduje soud ve zvláštním řízení, a to ve smyslu zák. ust. § 821 odst. 1/ NOZ. „*Řízení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení, musí vždy proběhnout v případě nezájmu podle § 820 NOZ a v případech § 818 odst. 1 písm. b) a písm. c).*“⁸⁵ Jde o případy zjevného nezájmu rodiče (§ 820 NOZ), pokud rodič není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo jejich ovládnout (§ 818 odst. 1 písm. b/ NOZ) nebo pokud se rodič zdržuje na neznámém místě, a toto místo se nepodaří soudu zjistit (§ 818 odst. 1 písm. c/ NOZ).

5.3. Forma a doba souhlasu

Slovenský právní řád formu souhlasu v podstatě řeší pouze v jednom jediném zákonném ustanovení, konkrétně v zák. ust. § 102 odst. 2/ ZR.

Jde o souhlas rodičů daný předem bez vztahu k určitým osvojitelům ve smyslu zák. ust. § 102 odst. 1 písm. d/ ZR. Tento osobní souhlas musí mít písemnou formu a může být uskutečněn dokonce až před 3 různými institucemi (před soudem nebo před orgánem sociálně ochrany nebo před pověřeným zaměstnancem sociálně ochrany, ve zdravotnickém zařízení, kde se dítě narodilo). Jednoznačně je stanoveno jen tolik, že tento souhlas musí být proveden v písemné formě. „*Písemná forma vyžaduje, aby bylo z právního úkonu zjevné, kdo ho udělal a také, aby v něm tato osoba výslovně projevila svůj souhlas s tím, aby její dítě bylo v budoucnu osvojené jakoukoli osobou. Musí být rodičům jako jednající osobou podepsaný.*“⁸⁶ Zároveň je však nutné uvést, že je nezbytné, aby rodič dříve, než tento svůj souhlas vyjádří, byl poučen řádně o tom, o jaký právní úkon jde, co to pro něj a pro jeho dítě bude znamenat, jaké to bude mít právní

⁸⁴ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [594 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

⁸⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [698 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

⁸⁶ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [592 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

důsledky a měl by být také poučen o možnosti odvolání svého souhlasu, a také o tom, dokdy tak může učinit. V tomto kontextu je třeba připomenout, že tato poučovací povinnost není ve slovenském právním řádu uzákoněna. Žádné jiné zákonné ustanovení v zákoně o rodině již neřeší formu a způsob souhlasu.

Český právní řád formu a způsob souhlasu k osvojení řeší v širším rozsahu a jinak než slovenský právní řád.

Nejzásadnějším rozdílem je to, že souhlas dává rodič osobním prohlášením jediné vůči soudu, jak to vyplývá ze zák. ust. § 810 odst. 1/ NOZ. Vyplývá z toho, že ho nemůže dát vůči jiné osobě nebo instituci tak jak je to ve slovenském právním řádu možné. Toto zákonné ustanovení zároveň definuje, že prohlášení musí splňovat obecné náležitosti právního úkonu. „*Takto se především stanoví, že prohlášení souhlasu musí být výslovné a určité, tj. konkludentní projev vůle by v tomto případě nestačil a nestačil by ani takový volný projev, který by bylo pro jeho neurčitost nutné složitě vykládat.*“⁸⁷ Zároveň vylučuje platnost takového souhlasu, který by byl vázán na splnění jakékoli podmínky nebo by obsahoval určité časové omezení.

Opět lze jen zdůraznit, co bylo uvedeno již výše, že slovenský právní řád vůbec neřeší náležitosti souhlasu osvojení jako právního úkonu. „*Tento souhlas nesmí být podmíněn.*“⁸⁸ „*Souhlas rodiče k osvojení nezletilého dítěte, který byl podmíněn tím, že dítě bude mít i nadále dosavadní příjmení, nelze považovat za přivolení k osvojení.*“⁸⁹

V zák. ust. § 810 odst. 2/ NOZ je zakotvena povinnost soudu rodiče poučit o podstatě a důsledcích souhlasu a osvojení, a to ještě dříve než se rodič vyjádří. Vyplývá z toho, že rodič by v zásadě tento souhlas měl projevit soudem poté, co ho soud poučí.

⁸⁷ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze.* [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> >.

⁸⁸ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [576 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 24.02.1988, sp. zn. 10 Co 41/88, uveřejněný pod číslem 29/1990 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

„Z pohledu praktického komentovaného ustanovení znamená, že každý rodič, který chce poskytnout souhlas s osvojením svého dítěte, musí se osobně dostavit k soudu a před určenou úřední osobou svůj souhlas projevit. Svůj souhlas může rodič projevit u kteréhokoliv okresního soudu v ČR, protože podle § 436 odst. 2 ZŘS je povinen, kterýkoliv okresní soud přijmout prohlášení rodiče o souhlasu s osvojením. O souhlasu s osvojením soud sepíše protokol.“⁹⁰

Český právní řád stanovuje i počátek doby, kdy nejdříve může rodič osvojovaného dítěte dát souhlas s osvojením.

Podle ust. § 813 odst. 1/ NOZ matka osvojovaného dítěte může dát souhlas nejdříve 6 týdnů po narození dítěte. Otec může dát souhlas i před uplynutím této doby ale může tak učinit tak jako matka také nejdříve až po narození dítěte. Dříve udělený souhlas jednoho nebo druhého rodiče by znamenal, že soud by s poukazem na ust. § 813 odst. 2/ NOZ takový souhlas nevzal.

Ve slovenském právním řádu neexistuje žádné časové vymezení kdy nejdříve může rodič souhlas dát, a už vůbec ne rozlišení, zda jde o rodiče - matku nebo o rodiče - otce.

Česká zákonná úprava nerozlišuje, zda rodič nebo rodiče dali souhlas k osvojení s určením pro nějakou konkrétní osobu osvojitele nebo jen tzv. blanketový souhlas, jak je to ve slovenském právním řádu. Slovenský právní řád řeší, zda jde o souhlas s osvojením ke konkrétním osobám nebo osobě, co o souhlas bez určení konkrétní osoby. *„Souhlas k osvojení mohou dát rodiče v řízení o osvojení ve vztahu ke konkrétním osvojitelům (tzv. přímý souhlas). Druhou možností je blanketový souhlas k osvojení dítěte, který rodič dává bez vztahu ke konkrétní osobě osvojitele.“⁹¹* Uvedené však neznamená, že by český právní řád nerozlišoval druhy souhlasu. *„S ohledem na to, že souhlas s osvojením ve vztahu ke konkrétním osvojitelům je zcela adresným a určitým projevem vůle*

⁹⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [662 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

⁹¹ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [580 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

rodičů nezletilého, v případě, že bude návrh na osvojení zamítnut nebo vzat zpět, nebude nadále souhlas jako úkon umožňující osvojení nezletilého použit. Zákon ani povaha úkonu nepřipouští, aby se konkrétní souhlas změnil na blanketný, nebo aby byl nadále za blanketný považován.⁹² Navíc ze zák. ust. § 815 a 816 NOZ lze jednoznačně vyvodit, že i česká právní úprava rozlišuje tyto dvě formy souhlasu, když řeší otázku ztráty účinnosti souhlasu.

Česká právní úprava na rozdíl od slovenské řeší i ztrátu účinnosti souhlasu osvojení, a to v zák. ust. § 815 a § 816 NOZ. Podle § 815 NOZ „Byl – li souhlas k osvojení dán s určením pro určitou osobu jako osvojitele a bude – li návrh na osvojení vzat zpět, nebo zamítnut, pozbude souhlas účinnosti.“⁹³ „Souhlas k osvojení je relevantní (účinný) od okamžiku, kdy byl soudem přijat. Nicméně trvání jeho účinků není neomezené.“⁹⁴ Podle § 816 NOZ „Souhlas k osvojení pozbude účinnost vždy, nedojde - li k osvojení do 6 let ode dne, kdy byl souhlas dán.“⁹⁵

Slovenský právní řád vůbec neřeší konkrétním zákonným ustanovením, co v případě, že rodiče dali souhlas s osvojením v konkrétním řízení ve vztahu ke konkrétním osvojitelům. Lze jen vydedukovat, že pokud by takoví dotyční osvojitelé vzali svůj návrh na osvojení zpět nebo by byl jejich návrh zamítnut, tak by měl souhlas rodičů ztratit svou účinnost. Mělo by se tak stát proto, že ho dávali pouze ve vztahu k těmto konkrétním osvojitelům a nikoli vůči někomu jinému, a ne bez určení konkrétní osoby. V případě blanketového souhlasu je sporné, zda nynější právní úprava ve Slovenské republice umožňuje zkoumat, po jakou dobu tento souhlas je účinný, zda by bylo možné konstatovat, že osvojení není možné, neboť uplynula doba jeho účinnosti, pokud v zákoně žádná lhůta není.

⁹² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [674 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

⁹³ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 815].

⁹⁴ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> >.*

⁹⁵ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 816].

Tak jako je možné souhlas dát, je ho možné i odvolat, a to jak podle slovenského právního řádu tak i podle českého právního řádu. „*Je samozřejmé, že zájem dítěte nemusí výjimečně spočívat v tom, aby bylo se svým přirozeným rodičem, ale je třeba tento zájem zvažovat, zejména tehdy, je - li zřejmé, že poměry přirozeného rodiče jsou oproti době, kdy souhlas k osvojení dal, zcela zásadně odlišné.*“⁹⁶

V obou srovnávaných právních řádech odvolání souhlasu k osvojení nemusí obsahovat žádné odůvodnění. Stačí jen, pokud se souhlas odvolá, vezme zpět. Jedinou podmínkou je, že se tak musí stát v náležité podobě a formě, osobním prohlášením vůči soudu. V tomto směru jde o shodnou úpravu v obou porovnávaných právních řádech. V dalším však jsou již v porovnávaných právních řádech znovu určité rozdíly.

Podle slovenského právního řádu je možné souhlas k osvojení odvolat jen do doby, než dítě není umístěno na základě rozhodnutí soudu do předosvojitelské péče jeho budoucích osvojitelů (§ 102 odst. 2/ ZR). „*Na základě pravomocného usnesení dojde k předání dítěte do předosvojitelské péče. Do tohoto momentu (předání dítěte) může rodič odvolat svůj blanketový souhlas s osvojením.*“⁹⁷ Znamená to, že možnost odvolání souhlasu k osvojení není ohraničena přesným časovým úsekem, tak jak je tomu v českém právním řádu. Určujícím momentem, dokdy je souhlas k osvojení možné odvolat, je umístění nezletilého dítěte na základě pravomocného rozhodnutí soudu do péče budoucích osvojitelů. Jen do tohoto momentu je možné odvolání souhlasu k osvojení, tak aby jej bylo možno považovat za účinné. Slovenský právní řád z této zásady neupravuje a nepřipouští žádnou výjimku.

Český právní řád odvolání souhlasu řeší ve svém zák. ust. § 817 NOZ. Vychází ze zásady, že odvolání souhlasu k osvojení je možné bez nutnosti splnění jakýchkoliv dalších podmínek, provést ve lhůtě 3 měsíců ode dne, kdy byl tento

⁹⁶ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze*. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> >.

⁹⁷ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [599 s.].* ISBN 978-80-7400-359-2.

souhlas dán. Prakticky to znamená, že se tak může stát i v době, kdy je nezletilé dítě například již v okamžité péči budoucích osvojitelů, podle ust. § 823 NOZ. V odst. 2 zák. ust. § 817 NOZ, připouští z tohoto časového vymezení 2 výjimky. První z nich je, že souhlas k osvojení může být odvolán i po uplynutí 3 měsíční lhůty uvedené v odst. 1, ale jedině za splnění další, zákonem stanovené podmínky, že osvojované dítě nebylo ještě předáno do péče osvojitelů před osvojením (musí se tak stát rozhodnutím soudu). Druhou výjimkou, kdy je možné souhlas k osvojení odvolat i po uplynutí 3 měsíční lhůty uvedené v odst. 1 je, pokud má být osvojované dítě vydáno rodičům na základě jejich návrhu těmi osobami, kterým bylo svěřeno do péče, při splnění podmínky, že je to v souladu se zájmy dítěte, aby bylo opět se svými rodiči. V tomto případě je však třeba, aby rodič dítěte kromě odvolání souhlasu podal k soudu i návrh na vydání dítěte, ve kterém zároveň projeví vůli o dítě se osobně starat.

Pokud tedy porovnáme zákonná ustanovení týkající se souhlasu rodičů dítěte v obou srovnávaných právních řádech zjistíme, že ty rozdíly zde jsou a jsou dost zásadní.

Česká právní úprava upravuje podrobněji a důkladněji podmínky, za kterých není třeba souhlasu rodičů osvojovaného nezletilého dítěte. Uvedené představuje jednodušší rozhodování soudů ČR. Na druhé straně až praxe ukáže, zda byla nutná změna v tom, vůči komu má rodič osvojovaného nezletilého dítěte projeviti svůj souhlas s osvojením. Za současně platné právní úpravy tento souhlas totiž může rodič udělat jedině ve vztahu k soudu, což může řízení o osvojení prodloužit ve srovnání řízení vedeného dle slovenské právní úpravy.

6. Péče budoucích osvojitelů a okamžitá péče - srovnání

„Myšlenka osvojení je od počátku založena na premise, že při osvojení se jedná o imitaci, fikci biologického svazku rodičovství přirozeného (adoptioe natura imitatur). Z uvedeného důvodu je charakter predosvojitelské péče naprosto nezastupitelný, protože právě v jeho průběhu má rozhodující orgán získat dostatek odůvodněných indicií vedoucích nakonec k závěru, že mezi budoucím osvojitelem a osvojencem se vytvořil vztah, který je mezi rodiči a dětmi, a tím je splněna základní podmínka pro osvojení jako takové. Právě v predosvojitelské péči je nutné vytvořit takový vztah, který zákon předpokládá pro osvojení, tedy vztah jako je mezi rodičem a dítětem.“⁹⁸

„Smyslem této péče je ověřit, zda lze důvodně očekávat, že po vyslovení bude osvojení úspěšné - tedy, že se podaří vytvořit vztah mezi osvojitelem a osvojencem, fikci vztahu rodič - dítě.“⁹⁹

Český právní řád i slovenský právní řád jak vyplývá z výše uvedeného, považují péči budoucích osvojitelů o osvojované dítě před osvojením za velmi důležitou a potřebnou. Jejím účelem je vytvořit podmínky pro to, aby si budoucí osvojitel a osvojované dítě mohli na sebe zvykat, aby mezi sebou mohli vytvářet citové vazby, poznávat se navzájem. Je prostředkem, který má umožnit vytváření předpokladů pro vznik vztahu rodiče a dítěte mezi budoucím osvojitelem a osvojováním dítětem. Je to právní institut, který jim má poskytnout prostor, ve kterém si budou moci vyzkoušet a ověřit soužití.

Podle zák. ust. § 103 odst. 1 věta první/ ZR. *„Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být nezletilé dítě nejméně po dobu 9 měsíců v péči budoucího osvojitele.“¹⁰⁰*

⁹⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [703 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

⁹⁹ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [598 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

¹⁰⁰ Zákon č. 36/2005 z 19. února 2005 o rodině a o změně a doplnění některých zákonů [§ 103 odst. 1].

Dle zák. ust § 829 odst. 2/ NOZ. „*Péče osvojitele o osvojované dítě před osvojením trvá po dobu dostatečnou pro přesvědčivé zjištění, že se mezi osvojitelem a dítětem vytvořil takový poměr, jaký je smyslem a cílem osvojení; tato péče neskončí dříve než uplynutím 6 měsíců.*“¹⁰¹

Dle zák. ust. § 826 věta první/ NOZ. „*Po uplynutí 3 měsíců ode dne, kdy byl souhlas k osvojení dán, může být osvojované dítě předáno osvojiteli do péče před osvojením.*“¹⁰²

Pokud se porovnají výše citovaná zákonná ustanovení je zřejmé, že oba právní řády predosvojitel'skou péči považují za jednu ze základních hmotněprávních podmínek osvojení.

„*Zákonodárce ji povýšil na hmotněprávní podmínku, bez jejíhož naplnění, soud nemůže vyhovět návrhu na osvojení.*“¹⁰³

„*Aby bylo zajištěno, že osvojení bude dítěti na prospěch, vyžaduje zákon, aby bezprostředně před rozhodnutím soudu o osvojení bylo dítě v osobní péči budoucího osvojitele. (§ 826 a násl. Obč. Z.).*“¹⁰⁴

Osvojení podle českého právního řádu i podle slovenského právního řádu by nebylo možné, pokud by tato věcná podmínka nebyla splněna. Lze tedy konstatovat, že jde o obligatorní péči v obou právních řádech.

Podle právního řádu Slovenské republiky nezletilé dítě musí být ve skutečné péči budoucího osvojitele nejméně po dobu 9 měsíců (§ 103 odst. 1 věta první/ ZR). V žádném případě to nemůže být lhůta kratší. Neřeší však, kdy nejdříve může být dítě do predosvojitel'ské péče svěřeno. „*Účelem tohoto ustanovení je, aby budoucí osvojitel měl dítě u sebe, žil s ním a znal jeho povahu*

¹⁰¹ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 829 odst. 2].

¹⁰² Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 826].

¹⁰³ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [594 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

¹⁰⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [165 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

*spíše než soud rozhodne o osvojení.*¹⁰⁵ O svěřeni nezletilého dítěte do takové péče rozhoduje vždy soud a pouze na základě návrhu budoucího osvojitele. V odst. 3, zák. ust. § 103 ZR slovenský právní řád připouští v zásadě 3 výjimky, kdy není třeba rozhodnout o svěřeni nezletilého dítěte do péče budoucích osvojitelů (§ 103 odst. 2/ ZR). Jde o situaci, pokud si dítě chce osvojit pěstoun, poručník, který se stará osobně o nezletilé dítě nebo osoba, které bylo nezletilé dítě svěřeno do náhradní péče. I v těchto případech však musí být splněna zákonná podmínka podle odst. 1, tedy, že tato náhradní péče u těchto osob trvala nejméně po dobu 9 měsíců. Pokud je osvojitelem manžel rodiče osvojovaného dítěte stejně musí být splněna podmínka, že se tento budoucí osvojitel pečuje o dítě nejméně po dobu 9 měsíců. *„Podmínku předosvojitelské péče v délce 9 měsíců musí splnit každá ze skupin osvojitelů - tedy manželé společně, ale i manžel rodiče dítěte (i pozůstalí, resp. manžel osvojitele) a samozřejmě také osamělá osoba. Je povinna tak, že její absenci nemůže soud přehlédnout nebo odpustit. Rozdíl je možné sledovat v tom, že při manželovi rodiče dítěte soud o předosvojitelské péči nerozhoduje předem (usnesením), protože se v tomto případě dítě nesvěří z dosavadního prostředí do nového výchovného prostředí. To ale neznamená, že soud nemusí sledovat, zda byla tato podmínka splněna.*¹⁰⁶ Slovenský právní řád nestanoví žádnou lhůtu kdy nejdříve by mohlo být dítě svěřeno do předosvojitelské péče. Je to možné jen výkladem skrz jednotlivá zákonná ustanovení, týkající se lhůt ohledně souhlasu k osvojení.

Česká právní úprava předosvojitelskou péči na rozdíl od slovenské právní úpravy opětovně řeší v širším rozsahu. Už bylo zmíněno, že i český právní řád předosvojitelskou péči považuje za obligatorní podmínku osvojení, bez které nemůže dojít k osvojení dítěte. Dítě může být zařazeno do předosvojitelské péče podle českého právního řádu až po uplynutí 3 měsíců, kdy byl dán souhlas k osvojení, ne dříve. Tato lhůta je obsažena v zák. ust. § 826 NOZ. *„K předání dítěte do péče budoucích osvojitelů může dojít po uplynutí 3 měsíců od chvíle, co byl dán souhlas k osvojení. Tedy v okamžiku, kdy uplyne právo odvolat souhlas s osvojením, aniž by bylo odvolání souhlasu spojeno z dalšími podmínkami (podle*

¹⁰⁵ PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. První vydání. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [333 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

¹⁰⁶ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [598 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

§ 817 NOZ).¹⁰⁷ V zák. ust. § 827 NOZ zároveň stanoví rozsah šetření, které je soud povinen provést. Jde o poměrně široký rozsah šetření, který v podstatě dává základy i před budoucí řízení a rozhodování o osvojení. Soud povinně musí zkoumat vzájemnou vhodnost a osvojitele. Musí přitom brát na zřetel osobnost a zdravotní stav osvojitele i dítěte. Musí zohlednit sociální prostředí osvojitele i dítěte. U osvojitele musí zkoumat i otázku bydlení a jeho domácnosti. Zároveň musí zkoumat schopnost osvojitele pečovat o dítě a v neposlední řadě zkoumat pohnutky, které jej k osvojení vedou. Neméně důležitou oblastí, kterou musí brát na zřetel jak u osvojitele tak u dítěte, je etnické, náboženské a kulturní prostředí. Ve slovenském právním řádu takto rozsáhle definovaná povinnost soudu absentuje. Přesto je však nutné konstatovat, že i v soudy ve Slovenské republice prakticky musejí zkoumat obdobné podmínky, i když jen přes posouzení zájmu dítěte s osvojením a přes osobnostní, osobní vlastnosti a předpoklady osvojitele a způsob jeho života.

V odst. 2 zák. ust. § 827/ NOZ stanovuje soudu povinnost zjistit, proč se manžel osvojitele nepřipojil k návrhu na osvojení, pokud si dítě chce osvojit jen jeden z manželů. Na první pohled by se mohlo zdát, že jde o nadbytečně zdůrazněnou povinnost soudu. Velmi důležité je však znát postoj tohoto manžela, protože to může mít zásadní vliv i reálný dopad na zájem nezletilého a účel jeho osvojení. Pokud by totiž postoj tohoto manžela byl výrazně negativní ve vztahu k osvojovanému dítěti nebo ve vztahu k institutu osvojení a jeho základních principů, reálně by to mohlo ohrozit vznik vztahu rodič a dítě mezi budoucím osvojitelem a osvojencem, a to by se přičilo účelu osvojení a zájmu osvojovaného dítěte. Opět jen lze konstatovat, že takovou povinnost slovenský právní řád zakomponovanou nemá. Soudy ve Slovenské republice i přes absenci takové povinnosti, postoj manžela budoucího osvojitele musí a zkoumají z hlediska osobních a osobnostních předpokladů osvojitele jakož i osob, které s ním žijí ve společné domácnosti a i přes zájem osvojovaného dítěte.

Slovenská právní úprava stanoví povinnou 9 měsíční lhůtu předosvojitelské péče. Česká právní úprava v zák. ust. § 829 odst. 2/ NOZ povinnou lhůtu vymezuje časovým okamžikem a také stanovením podmínky, při

¹⁰⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [715 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

jejichž splnění ji lze ukončit. Podle tohoto předosvojitelská péče nesmí být kratší než 6 měsíců, ale současně má trvat po tak dlouhou dobu, aby to byla doba dostatečná ve které je možno přesvědčivě zjistit, že se už mezi osvojitelem a dítětem vytvořil takový vztah, jaký je smyslem a účelem osvojení. *„Doba, po kterou by mělo být dítě v péči budoucích osvojitelů by měla být přiměřená okolnostem, tedy tak dlouhá, aby bylo možné posoudit, zda je budoucí osvojitel pro dítě tím nejlepším rodičem. Naproti tomu je také osvojitelem dán prostor k tomu, aby dokázal, že mu jde primárně o péči o dítě a o jeho prospěch a zájem.“*¹⁰⁸

O předosvojitelské péči tak jako podle slovenského právního řádu však může rozhodovat pouze soud a jedině na návrh osvojitele, jak vyplývá z ust. § 826 věta druhá/ NOZ. *„Možnost svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů je tedy vázána jednak na uplynutí času a jednak na návrh osoby která má zájmu dítě osvojit. Pro svěřeni do péče před osvojením je nutné kumulativní splnění obou těchto podmínek.“*¹⁰⁹

Obě právní úpravy stanoví zákonnou podmínku, že před osvojením musí být osvojované dítě v předosvojitelské péči na náklady osvojitele (§ 103 odst. 1/ ZR a § 829 odst. 1/ NOZ). *„Dalším znakem předosvojitelské péče je, že se provádí na náklady osvojitele. Příchod nového člena do rodiny neznamena jen zásah do zaběhaného chodu rodiny ale nepochybně také do její ekonomické situace. Vzniká potřeba hradit i náklady nového člena rodiny.“*¹¹⁰ Vytváří se tím prostor, aby si budoucí osvojitelé mohli promítnout i finanční zátěž vyplývající z osvojení do praktického života. Zákonitě se totiž zvýší náklady na domácnost a živobytí, pokud přibude do rodiny další osoba.

Česká právní úprava obsahuje na rozdíl od slovenské právní úpravy ještě jeden typ péče budoucích osvojitelů o dítě, která také předchází osvojení. Jde o

¹⁰⁸ RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. I. Vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [70 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.*

¹⁰⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [717 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

¹¹⁰ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. I. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [599 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

tzv. okamžitou péčí, která však není péčí obligatorní, ale pouze péčí fakultativní. Tato předchází předosvojitelské péči. Její podmínky jsou upraveny v zák. ust. § 823 a § 824 NOZ. I v českém právním řádu jde prakticky o novou právní úpravu, poprvé zavedenou právě v Novém občanském zákoníku. „*Jedná se o novinku určenou zejména pro novorozence. Účelem je zajištění osobní péče o dítě individuální určenou osobou, pravděpodobně budoucím osvojitelem, a to v situaci, kdy by byl jinak údělem dítěte pobyt v ústavu - kolektivní péče, péče profesionálního pěstouna a pod.*“¹¹¹ „*Realizace této péče přichází v úvahu jak v situacích, kdy je nepochybné, že rodič (rodiče) posléze dá souhlas k osvojení, tak i v situacích, kdy se jeví pravděpodobným, že nastane některá ze situací zmíněných v ust. § 819, tj. tedy zejména to, že rodiče nebudou o dítě projevoval náležitý zájem.*“¹¹² Podle těchto zákonných ustanovení mohou nastat 3 situace okamžité péče. První z nich je možnost odevzdat dítě do péče budoucích osvojitelů hned poté, co dali oba rodiče souhlas k osvojení. Druhou, pokud souhlasí rodiče s předáním dítěte do péče budoucímu osvojiteli dříve, jakmile to dovolí zdravotní stav dítěte (např. po příchodu matky s dítětem z nemocnice ale před uplynutím 6 týdnů po narození dítěte). Třetí situací je, že soud dospěje k závěru, že jsou zde dány okolnosti, kdy pravděpodobně nebude nutný souhlas rodičů k osvojení. Dítě může být svěřeno budoucím osvojitelům do okamžité péče ve všech 3 případech výhradně se souhlasem budoucích osvojitelů.

Možná by bylo vhodné takovou tzv. okamžitou péčí promítnout a zapracovat i do právního řádu Slovenské republiky. Mohlo by to pomoci pružnějšímu a rychlejšímu umístění nezletilého dítěte do péče budoucích osvojitelů. Na druhou stranu je však třeba uvést, že uvedený institut může způsobovat problémy ve vztahu k nezletilému dítěti, protože rodičům zůstávají v té době zachována jejich rodičovská práva a osoba, která má dítě ve své okamžité péči má výrazně omezená práva ve vztahu k dítěti. Bylo by možná vhodné určitým způsobem posílit postavení osob, jimž je dítě do okamžité péče svěřeno.

¹¹¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [164 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

¹¹² NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> >.*

7. Důsledky osvojení – srovnání

Osvojení je možné pouze za předpokladu, že je podán návrh budoucích osvojitelů nebo osvojitele o vyslovení osvojení, protože jde o návrhové řízení. Současně musí být splněny všechny hmotněprávní podmínky osvojení. O návrhu rozhoduje soud, v soudním řízení. Výsledkem celého procesu osvojení pak je rozhodnutí soudu - rozsudek o osvojení dítěte. Účinky osvojení a jeho důsledky však nastávají až okamžikem právní moci rozsudku o osvojení. Toto je shodné v obou porovnávaných právních řádech.

V českém právním řádu je to upraveno v pododdílech 4 - Následky osvojení, a to v zák. ust. § 832 NOZ a následující.

Ve slovenském právním řádu jsou to zák. ust. § 105, § 106 a § 108 ZR.

Oba právní řády vycházejí ze zásady, že zanikají příbuzenské poměry a vztahy mezi osvojencem a jeho původní rodinou a vznikají vztahy nové, mezi osvojencem a osvojitelem.

„Z hlediska dítěte rozhodne nejzávažnějším právním následkem osvojení je zánik práv a povinností mezi ním a jeho původní (většinou biologickou) rodinou. Jde o zákonný následek právní moci rozsudku o osvojení, který nelze omezit nebo vyloučit, a to ani hmotněprávním úkonem (např.: dohodou mezi rodiči dítěte a osvojiteli, ale ani v samotném rozhodnutí soudu).“¹¹³

„Osvojením zanikají rodičovská práva a povinnosti původním rodičům dítěte a vznikají rodičovské práva a povinnosti osvojitelům.“¹¹⁴

„Osvojení představuje především statusovou změnu, která má význam pro celý právní řád. Jelikož zákon koncipuje osvojení jako úplné, dítě přestává být právní mocí rozsudku o osvojení dítětem a příbuzným v rodině původu a stává se

¹¹³ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [608 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

¹¹⁴ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [608 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

dítětem svého osvojitele a příbuzným v nové rodině tak, jako kdyby se do této rodiny narodilo. ¹¹⁵ „S osvojením jsou spojeny stejné právní následky, jako kdyby došlo k existenci pokrevního příbuzenství.“ ¹¹⁶

Dalším společným rysem obou srovnávaných právních úprav je, že právní mocí rozhodnutí soudu o osvojení zanikají také práva a povinnosti opatrovníka, popřípadě poručníka, kteří byli jmenováni soudem (§ 833 odst. 2/ NOZ a § 106 odst. 1/ ZR).

Shodná je i úprava důsledků osvojení, pokud osvojitelem je manžel jednoho z rodičů osvojence. Obě právní úpravy v takovém případě v zásadě zachovávají příbuzenské vztahy mezi osvojencem, rodičem a jeho příbuznými. Slovenský právní řád to má promítnuto skrz slovní spojení "zůstávají zachovány" (§ 106 odst. 2/ ZR). Český právní řád skrz úpravu, že takové osvojení se nedotýká příbuzenského poměru mezi osvojencem, jeho rodiči a jeho příbuznými, a ani práv a povinností z tohoto poměru vyplývajících (§ 833 odst. 2/ NOZ).

Oba právní řády s osvojením spojují další důsledek, kdy osvojenec má příjmení osvojitele, resp. společný osvojitel příjmení, které bylo určeno pro jejich děti při uzavření manželství.

„Zakotvení shodného příjmení dítěte a osvojenci je prostředkem, který má přispět k co nejplnějšímu přiblížení vztahů v rodině vzniklé osvojením, ke vztahům v biologické rodině, a tím naplnit účel osvojení (stejně přispívá i k požadovanému prvku anonymity osvojení).“ ¹¹⁷

Shodnou je právní úprava i pokud se týká zápisu osvojitele v matrice a v rodném listě osvojence. Podle obou právních úprav na základě pravomocného rozhodnutí o osvojení se osvojitel nebo osvojitelé zapíší do matriky jako rodič

¹¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [167 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

¹¹⁶ ILLÁŠOVÁ, M., *Zákon o rodině s důvodovou zprávou a judikaturou, Vzory právních podání podle zákona o rodině s komentářem. III. doplněné a aktualizované vydání. Bratislava: NOVÁ PRÁCA, 2014. 512 s. [134 s.]. ISBN 978-80-89350-53-7.*

¹¹⁷ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [606 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

nebo rodiče dítěte (§ 797 NOZ a § 108 ZR). Následně podle obou právních řádů bude pro dítě vydán nový rodný list.

Překážka příbuzenského vztahu mezi osvojencem a jeho původní rodinou pro účely uzavření manželství zůstává v obou právních řádech zachována.

Kromě těchto shodných důsledků osvojení v porovnávaných právních řádech existují však i rozdíly.

Nejvýraznějším rozdílem je informování osvojence o skutečnosti osvojení.

Slovenská právní úprava je v tomto směru postavena pouze na vůli a rozhodnutí osvojitelů, zda poskytnou nebo zprostředkují osvojenci přístup k informacím o jeho osvojení a o jeho rodičích. Je to vyjádřeno v zák. ust. § 106 odst. 3/ ZR. „*Pokud je to v zájmu osvojence, osvojitelé mu mohou zprostředkovat přístup k informacím o jeho rodičích nebo poskytnout informace, kterými disponují, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak.*“¹¹⁸ Výše citované zákonné ustanovení důsledně negarantuje dítěti právo znát původ svůj a svých biologických předků. Vlastně mu negarantuje dostatečně důsledně ani právo na jeho identitu.

*„Na tomto místě se zákonodárce velmi nejasným způsobem pokusil zakomponovat do zákona právo dítěte znát svůj původ, kterému jednoznačně vyplývá z článku 7 a 8 Úmluvy o právech dítěte. Výkon tohoto jeho práva mu však omezil tak, že ponechal výlučně na osvojitelích, zda se rozhodnou dítěti o osvojení vůbec říct nebo ne a také v případě, že se rozhodnou dítě s touto skutečností seznámit, nemají povinnost zprostředkovat mu přístup k informacím o jeho biologické rodině. Toto zákon formuluje jen jako jejich právo slovy "mohou zprostředkovat", a to jen v případě, pokud to posoudí jako informace v zájmu osvojence.“*¹¹⁹

¹¹⁸ Zákon č. 36/2005 z 19. února 2005 o rodině a o změně a doplnění některých zákonů [§ 103 odst. 3].

¹¹⁹ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [610 s.].* ISBN 978-80-7400-359-2.

„Právo znát svůj původ je třeba vždy chápat jako právo osvojení. Proto minimálním standardem při osvojených dětech by mělo být oznámení osvojitelů, že dítě není jejich biologický potomek a co to vlastně znamená.“¹²⁰

„Přesto zákon formuluje jen možnost, nikoli povinnost osvojitelů poskytnout resp. spostředkovat informace o rodičích.“¹²¹

Česká právní úprava je v tomto směru progresivnější. V zák. ust. § 836 NOZ ukládá osvojiteli povinnost a zároveň tím přiznává osvojení právo na informace o skutečnostech osvojení. Garantuje tak osvojovanému dítěti jeho právo znát svůj i svých původních předků. Zákon ukládá osvojiteli splnit tuto povinnost vůči osvojení „*jakmile se to bude jevit vhodným, nejpozději však do zahájení školní docházky.*“¹²² Vyplývá z toho, že podle českého právního řádu nezletilé dítě bude mít právo vědět o tom, že je osvojené nejpozději kolem 6 – ho, 7 – ho roku svého věku.

Právo osvojení na informace, na jeho totožnost, soukromí a rodinný život, právo znát svůj původ a svých původních rodičů český zákonodárce promítl i do zák. ust. § 838 NOZ, když uzákonil právo osvojení seznámit se s obsahem spisu, který byl veden v řízení o jeho osvojení. Stanovil zde však podmínku, že toto právo mu vznikne, jakmile nabude svéprávnosti. V předchozích částech bylo zmíněno, že tuto svéprávnost v zásadě nabude dosažením zletilosti, tedy dosažením 18. roku svého života nebo spíše za předpokladu, že je starší než 16 let, uzavře manželství s povolením soudu dříve než dosáhne 18. rok věku ale starší než 16 let, popřípadě pokud mu na základě jeho návrhu bude přiznána svéprávnost.

Slovenská právní úprava v zákoně o rodině takové právo osvojení nepřiznává. Přesto však lze ustálit závěr, že osvojení podle slovenského právního řádu by soud musel vyhovět jeho žádosti o nahlédnutí do spisu týkajícího se jeho

¹²⁰ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [611 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

¹²¹ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [613 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

¹²² Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 836].

osvojení, kdyby o toto právo požádal, protože i osvojenec je účastníkem řízení o osvojení. Jako účastník má právo dle platného slovenského procesního práva nahlédnout do spisu a dělat si z něj opisy, výpisy i kopie. Stále by však nešlo o právo garantované v hmotněprávním předpisu, jako je to v české právní úpravě, ale přes procesní předpis. Možná by bylo vhodné, kdyby se v tomto směru slovenský zákonodárce inspiroval českým právním řádem.

Společným rysem obou právních řádů, jak již bylo zmíněné výše, je i to, že osvojenec právní mocí rozsudku o osvojení bude mít příjmení osvojence, popřípadě společný osvojenec příjmení, které bylo určeno společnými osvojiteli pro jejich děti při uzavření manželství. Česká právní úprava však z této zásady připouští výjimku, kterou promítla do zák. ust. § 835 odst. 2/ NOZ. Jde o zcela novou právní úpravu i v českém právním řádu, protože původní režim osvojení takové právo osvojence neznal. Osvojenec má tímto zákonným ustanovením přiznáno právo na vyjádření souhlasu, nebo nesouhlasu se změnou svého příjmení. Pokud nesouhlasí se změnou svého příjmení, přiznává mu toto zákonné ustanovení právo, aby na základě jeho návrhu rozhodl soud, že ke svému příjmení bude připojovat příjmení osvojitele. *„Otázka příjmení osvojitele je řešena standardním způsobem, ovšem s přihlédnutím k právu dítěte (které má od svého patnáctého roku) rozhodovat o svém osobním jméně a příjmení.“*¹²³

Slovenská právní úprava právo nesouhlasit se změnou příjmení při osvojení osvojenci nepřiznává. Takovou výjimku slovenský právní řád ze zásady, že osvojenec bude mít příjmení osvojitele, nemá.

Slovenská právní úprava osvojenci právo nesouhlasit se změnou příjmení při osvojení nepřiznává. Takovou výjimku slovenský právní řád ze zásady, že osvojenec bude mít příjmení osvojitele, nemá.

V českém právním řádu zákonodárce do Nového občanského zákoníku vložil zák. ust. § 834. *„Bylo – li osvojeno dítě, které je rodičem, vztahují se účinky*

¹²³ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze*. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> >.

osvojení i na jeho dítě.¹²⁴ Obdobnou právní úpravu slovenský právní řád nemá. I v českém právním řádu jde o novou úpravu reagující na možnost, že v době osvojení je osvojovaná osoba již sama rodičem, tedy má své dítě. Toto zákonné ustanovení se však vztahuje pouze na osvojované dítě, které je rodičem, ale ještě není plnoleté. „Při osvojení nezletilého rodiče naproti tomu zákon výslovně hovoří o osvojení dítěte, které je rodičem. Z této formulace je zřejmé, že komentované ustanovení dopadá výslovně na potomky již existující v okamžiku osvojení. Tehdy nastupují účinky ve vztahu k dětem osvojovaného nezletilého rodiče automaticky ze zákona, aniž by se vyžadoval projev jejich vůle a narozené děti osvojovaného nemohou samostatně rozhodovat o možnosti vyloučení právních následků osvojení ve vztahu ke své osobě.“¹²⁵

Mezi důsledky osvojení lze v podstatě zahrnout utajení a odtajnění osvojení obsažené v zák. ust. § 837 NOZ. Slovenská právní úprava nic podobného v zákoně o rodině neobsahuje. I v českém právním řádu jde o novou právní úpravu. „Neexistence zvláštních pravidel ohledně utajení osvojení vychází z přesvědčení, že anonymitu osvojení je třeba potlačit. Z tohoto principu je stanovena výjimka, podle které na základě rozhodnutí soudu může dojít k utajení osvojení a jeho okolností, jako i k utajení pokrevního rodiče a jeho souhlasu k osvojení. I když byly tyto skutečnosti utajeny může soud rozhodnout o jejich odtajnění, pokud je dán veřejný zájem ve smyslu definice § 837 (2)/ NOZ.“¹²⁶ Osvojitel nebo i osvojenec mohou podat návrh soudu, aby tento rozhodl o utajení osvojení s tím, aby byly tyto skutečnosti utajeny před rodinou původu dítěte. Druhým způsobem utajení může být utajení pokrevního rodiče a jeho souhlasu s osvojením vůči osvojenci a osvojiteli. Procesně legitimován k podání návrhu na utajení bude jedině biologický rodič, který chce utajit svou identitu a svůj souhlas před osvojencem a jeho osvojitelem. Při podání kteréhokoliv z těchto návrhů však bude muset soud zkoumat důvody tohoto návrhu a posuzovat, zda zájem navrhovatele v takovém řízení převažuje nad zájmem veřejným. „Soud by proto

¹²⁴ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 834].

¹²⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [740 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

¹²⁶ BĚLOHLÁVEKA, J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E., *Nový občanský zákoník, Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 830 s. [285 s.]. ISBN 978-80-7380-413-8.*

*měl k utajování osvojení přistupovat pouze v případech, kdy bude návrh na utajení skutečností souvisejících s osvojením, či na straně osvojitele, osvojence nebo pokrevního rodiče osvojence, řádně odůvodněný a budou v něm uvedeny racionální důvody, pro které má být osvojení a jeho okolnosti utajené.*¹²⁷

Výjimečně při splnění hmotněprávní podmínky „*pokud to odůvodňuje velmi vážná situace ohrožující osvojené dítě na životě nebo na zdraví*“¹²⁸ může soud podle českého právního řádu rozhodnout i o odtajnění osvojení (§ 837 odst. 2/ NOZ) a jeho okolností nebo pokrevního rodiče a jeho souhlasu k osvojení, může se tak stát i bez návrhu. „*Zatímco k utajení osvojení je třeba vždy návrh k tomu aktivně legitimované osoby, o odtajnění utajených skutečností může rozhodnout soud ze zákonem stanovených podmínek i bez návrhu.*“¹²⁹

Možná by bylo vhodné, kdyby slovenský zákonodárce promítl do svého právního řádu právo osvojence na informace o jeho osvojení a přiznal a garantoval mu tak realizaci práva znát svůj původ, svou identitu svých původních rodičů. Současně by možná bylo vhodné, aby zakomponoval do svého právního řádu také institut utajení a odtajnění.

¹²⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [745 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹²⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [745 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹²⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [746 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.

8. Dohled nad osvojením – srovnání

Vícekrát již bylo zmíněno, že osvojení představuje velmi vážný a prakticky nezvratný zásah do práv a povinností, do života více zúčastněných osob. Velmi důležité proto je, aby měli zákonnou možnost na poskytnutí odborného poradenství a odborných služeb spojených, ať už se samotným procesem osvojení, jakož i předchozímu procesu. Neméně důležitou je pak možnost toto poradenství a odborné služby mít zajištěno i po úspěšném dokončení osvojení, tedy po právní moci rozhodnutí soudu o vyslovení osvojení. Až samotný život totiž přinese do života osvojitele i osvojence situace, které do té doby neznal a nemusel řešit. Proto je dobré, pokud budou mít tyto osoby garantované právo na odbornou péči a poradenství.

Český právní řád novou právní úpravu promítl v zák. ust. § 839 NOZ. Tuto činnost svěřil do kompetence orgánu sociálně ochrany dětí. Pokud to odůvodňují okolnosti osvojení, je možné podle tohoto zákonného ustanovení vykonávat dohled nad osvojením. Dohled nařídí soud buď na základě návrhu, nebo bez návrhu. V rozhodnutí, kterým dohled nařídí, zároveň určí délku tohoto dohledu. Dohled by měl trvat podle této zákonné úpravy jen po dobu nezbytně nutnou. Realizaci dohledu pak provádí prostřednictvím orgánu sociálně – právní ochrany dětí. Český zákonodárce v důvodové zprávě k tomuto institutu uvádí: *„následný dohled nad úspěšností osvojení resp. nad osvojeneckými poměry vůbec, není ve světě ničím mimořádným (ostatně je standardní v mezinárodním osvojení, a je všeobecně známo, že mnohé státy velmi pečlivě plní povinnosti v oblasti dohledu nad dětmi z ČR, které byly u nich osvojené), naopak, možná mít za to, že obdobně jako jsou sledovány poměry v problémových rodinách (přirozených) je na místě sledovat poměry v rodinách osvojeneckých - vždyť o těchto rodinách nelze apriori říci, že žádné potíže mít nemohou: jejich problém je od samého počátku v tom, že jde o rodinu (osvojitele a osvojence), která vznikla způsobem ne přirozeným.“*¹³⁰

¹³⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [749 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

Na druhou stranu tento institut má i kritiku v odborné veřejnosti. „*Institut dohledu nad úspěšností osvojení ve své aktuální podobě mezi takové nadbytečné instituty patří. Soudu ani orgánu sociálně-právní ochrany dětí totiž na základě výsledků nařízení dohledu nevznikají žádná oprávnění, aby na základě informací získaných dohledem zahájili řízení směřující ke zrušení osvojení, které zjevně nesplnilo svůj účel.*“¹³¹

Slovenská právní úprava zvláště dohled nad osvojením neobsahuje. Zároveň negarantuje ani právo osob zúčastněných osvojení na odbornou péči a poradenství. Novelou zákona o rodině č. 175/2015 CFU s účinností od 1.1.2016 zakomponoval zákonodárce do zákona o rodině právo uložit výchovná opatření ve smyslu zák. ust. § 37 ZR, osvojitelům i budoucím osvojitelům. V podstatě přes tuto právní úpravu má možnost provádět dohled nad osvojením.

¹³¹ SVOBODA, K., *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 244 s. [86 s.]. ISBN 978-80-7478-512-2 (brož.).*

9. Osvojení zrušitelné a nezrušitelné, zrušení osvojení – srovnání

Zánik vztahů a vazeb osvojence s původní rodinou a rodiči a vznik vztahů a vazeb nových mezi osvojitelem a osvojencem patří mezi nejvýznamnější a nejdůležitější důsledky osvojení. Proto je velmi žádoucí a nutné, aby tato změna byla trvalá.

V životě mohou nastat situace, které vážně narušují smysl a účel osvojení a vztah založený na osvojení se ukazuje jako neudržitelný. V takovém případě se jeví jako nejvhodnějším řešením zrušit osvojení. Musí však jít pouze o případy výjimečné. Důležité proto je, aby byly přijaty přesné, jasné a určité podmínky, za kterých se tak může stát a lhůta, ve které se tak může stát.

„Osvojení nezaniká ani zletilostí, ani smrtí dítěte či osvojitelů, protože osvojení představuje statusové změnu.“¹³²

„Rodinně právní vztah je v případě osvojení založen soudním rozhodnutím, nemá tedy přirozený základ, což navzdory striktním podmínkám zákona může vést k neúspěšnému osvojení. Vzhledem k výše uvedenému, právní řád upravuje některé možnosti nápravy nefunkčního osvojení, ačkoli je nesporné, že změny ve výchovném prostředí dítěte nejsou žádoucí a mohou mít nepříznivý vliv na rozvoj jeho osobnosti a další život.“¹³³

„Osvojení může být zrušeno pouze tehdy pokud jsou proto závažné důvody. Tím, že zákon stanoví poměrně přísné předpoklady pro osvojení, garantuje pro dítě stabilitu nového rodinného prostředí. Přesto však může dojít k situacím, kdy osvojení z nejrůznějších, ať už objektivních nebo i subjektivních důvodů selže nebo je v rozporu se zákonem.“¹³⁴

¹³² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [169 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

¹³³ HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. [614 s.]. ISBN 978-80-8168-021-2.*

¹³⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [169 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

„Pokud má osvojení dítěte plnit svou funkci, t.j. nahradit chybějící nebo nedostatečné rodinné prostředí novým prostředím osvojitele, musí jít o trvalý, časově neomezený vztah, který by měl zásadně zaniknout tak, jako přirozený vztah mezi rodiči a dětmi. Navzdory přísným podmínkám a přesto, že o osvojení rozhoduje soud po zvážení všech rozhodujících okolností, předpokladů a podmínek, nelze zcela vyloučit případy, kdy se dodatečně objeví skutečnosti, pro které osvojení nebude v zájmu nezletilého dítěte.“¹³⁵

Vycházejí z výše uvedeného lze konstatovat, že jak slovenská právní úprava tak i česká právní úprava vycházejí z toho, že osvojení je v zásadě nezrušitelné.

Oba právní řády však zároveň zrušení osvojení připouštějí. Za tím účelem uzákonily výjimky ze zásady nezrušitelnosti osvojení.

Český i slovenský právní řád připouští zrušení osvojení výlučně rozhodnutím soudu. Může se tak stát na základě návrhu osvojence nebo osvojitele. Slovenská právní úprava však na rozdíl od české připouští i zákonnou možnost - zrušit osvojení i bez návrhu. *„Soud může rozhodnout o zrušení osvojení na návrh nebo bez návrhu. Aktivně legitimován k podání návrhu jsou osvojitelé (osvojitel) a osvojenec zastoupen opatrovníkem. Je tedy vyloučeno, aby návrh na zrušení osvojení podal například biologický příbuzný dítěte.“¹³⁶ „Soud však může řízení zahájit i bez návrhu usnesením.“¹³⁷*

Oba právní řády zrušení osvojení připouštějí jen do určitého časového okamžiku.

¹³⁵ PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. První vydání. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [339 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

¹³⁶ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [613 s.]. ISBN 978-80-7400-359-2.*

¹³⁷ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M., *Rodinné právo. Druhé vydání. Šamorín: Heuréka, 2010. 216 s. [153 s.]. ISBN 978-80-89122-47-9.*

Podle českého právního řádu osvojení lze zrušit jen do tří let ode dne právní moci rozhodnutí o osvojení. Uvedené vyplývá ze zák. ust. § 840 odst. 2/ NOZ, které hovoří o tom, že: „*osvojení nelze zrušit po uplynutí tří let od rozhodnutí o osvojení.*“¹³⁸ Pokud by byl podán návrh na zrušení osvojení po uplynutí této lhůty, musel by soud tento návrh jako neopodstatněný zamítnut, protože by nemohl osvojení zrušit. Uvedená lhůta však neplatí, pokud je osvojení v rozporu se zákonem. V takovém případě by musel soud i po uplynutí lhůty 3 let od právní moci rozhodnutí o osvojení vyhovět návrhu a osvojení zrušit.

Slovenská právní úprava umožňuje zrušit osvojení ve lhůtě kratší, 6 měsíců ode dne právní moci rozhodnutí o osvojení. Z této lhůty na rozdíl od české právní úpravy však nepřipouští žádnou výjimku.

Český právní řád umožňuje zrušení osvojení, pouze pokud jsou proto dány důležité důvody (§ 840 odst. 1/ NOZ). Slovenská právní úprava umožňuje zrušit osvojení jedine z vážných důvodů. Slovenská právní úprava na rozdíl od české právní úpravy zrušení osvojení z vážných důvodů připouští pouze v tom případě, že tyto vážné důvody jsou v zájmu dítěte. V praktické rovině však lze konstatovat, že jde o úpravu shodnou, protože existenci (důležitých, či vážných) důvodů je třeba hodnotit v každém případě i z hlediska zájmu dítěte, a to podle obou právních úprav, jinak by osvojení postrádalo svůj smysl.

Ani jedna z porovnávaných právních úprav neobsahuje přesnou definici, resp. jasné a konkrétní vymezení těchto důvodů.

*„Důležitým důvodem může být například skutečnost, že mezi osvojitelem a osvojencem se nevytvořil citový vztah. Dalšími důvody pro zrušení osvojení může být závažné porušování nebo zanedbávání práv a povinností na straně osvojitele, či jiné závažné neshody ve vztahu mezi osvojitelem a osvojencem.“*¹³⁹

¹³⁸ Zákon č. 89/2012 ze dne 03. 02. 2012 občanský zákoník. [§ 840 odst. 2].

¹³⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [169 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

„Rozvod manželství osvojitelů, případně osvojitele s rodičem osvojence nemůže být sám o sobě důvodem ke zrušení osvojení.“¹⁴⁰

„Nejčastěji zřejmě půjde o důvodné pochybnosti o budoucí úspěšnosti osvojení - tedy pokud lze očekávat, že osvojení nesplní svůj účel. Mohlo by však jít i o okolnosti, spočívající ve zlepšení situace v biologické rodině dítěte.“¹⁴¹

Pokud nedojde ke zrušení osvojení ve lhůtách výše uvedených, mění se osvojení podle českého právního řádu i podle slovenského právního řádu automaticky na osvojení nezrušitelné bez nutnosti vydání rozhodnutí soudu o tom. Výjimka je dána v českém právním řádu, a to v zák. ust. § 844 NOZ. Podle tohoto zákonného ustanovení se může stát osvojení nedotknutelným i před uplynutím lhůty 3 let ode dne právní moci rozsudku o osvojení. V každém případě se tak může stát jedině na základě návrhu osvojitele a při současném splnění podmínky, že je to v souladu se zájmy dítěte. O takovém návrhu může jednat a rozhodovat výhradně soud. V tom případě se osvojení změní na nezrušitelné okamžiku právní moci rozhodnutí, kterým bylo určeno, že osvojení je nezrušitelné. Slovenský právní řád obdobnou úpravu neobsahuje. Prakticky by však byla zbytečná, protože podle slovenského právního řádu je lhůta na zrušení osvojení podstatně kratší (6 měsíců ode dne právní moci rozhodnutí o osvojení).

Se zrušením osvojení český právní řád i slovenský právní řád spojují v podstatě shodné důsledky. Zrušením osvojení zanikají všechna práva a povinnosti mezi osvojitelem a osvojencem a práva a povinnosti z tohoto vztahu vzniklé. Současně se obnovují vzájemné vztahy mezi osvojencem a jeho původní rodinou, které zanikly okamžikem právní moci rozsudku o osvojení (§ 841 odst. 1/ NOZ a § 107 odst. 2/ ZR).

Z uvedeného zákonná úprava českého právního řádu stanoví výjimku, a to v zák. ust. § 841 NOZ. Zrušením osvojení totiž nezanikají osvojenci majetková

¹⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.09.2011, sp. zn. 30 Cdo 2371/2011, uveřejněný pod číslem VII/1967 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

¹⁴¹ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. [614 s. J. ISBN 978-80-7400-359-2.*

práva a povinnosti, které vznikly před zrušením osvojení. Slovenská právní úprava takovou výjimku neobsahuje.

Shodným důsledkem zrušení osvojení v obou porovnávaných právních řádech je také změna příjmení osvojence na původní příjmení (§ 842 NOZ a § 107 odst. 2/ ZR).

Znovu se musí konstatovat, že osvojenec si podle českého právního řádu může ponechat příjmení, které získal osvojením za podmínky, že prohlásí, že si toto příjmení ponechá. Slovenská právní úprava osvojenci takové právo nepřiznává.

Ve slovenském právním řádu zákonodárce se zrušením osvojení zároveň stanovil soudu povinnost rozhodnout o potřebných opatřeních vůči nezletilému dítěti, pokud zjistí, že původní rodiče neplní nebo nemohou plnit povinnosti, které jim v důsledku pravomocného rozhodnutí o zrušení osvojení znovu vznikly. Tato povinnost je vyjádřena v zák. ust. § 107 odst. 2 věta třetí/ ZR.

V českém právním řádu taková úprava obsažená není. Přesto je však třeba konstatovat, že i při zrušení osvojení podle českého právního řádu byl by soud povinen zasáhnout a práva a povinnosti upravit. *„Pokud by došlo ke zrušení osvojení u nezletilého nesvéprávného osvojence, je třeba prošetřit poměry v původní rodině. Zjistí-li soud, že rodiče svá práva a povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti nemohou řádně vykonávat, učiní nezbytná opatření, např.: rozhodne o jiném výchovném prostředí pro dítě.“*¹⁴²

Účinky osvojení nastávají ex nunc, tj. okamžikem právní moci rozsudku soudu o zrušení osvojení. Uvedené platí pro oba srovnávané právní řády.

Oba právní řády připouštějí i opětovné osvojení. O opětovném osvojení tzv. readopcii hovoříme v tom případě, když dítě, které již jednou bylo osvojené, je osvojené znovu. Aby však k tomu mohlo dojít, musejí být splněny podmínky, které ta která zákonná úprava obsahuje.

¹⁴² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. [169 s.]. ISBN 978-80-7400-552-7.*

Podle platné slovenské právní úpravy ve smyslu zák. ust. § 109 ZR osvojenec může být znovu osvojeno, ale až za předpokladu, že již uplynula lhůta na zrušení osvojení podle ust. § 107 odst. 1/ ZR. „*Ustanovení § 109 upravuje možnosť tzv. readopcie, to znamená, že pokud do 6 měsíců ode dne právní moci rozhodnutí o osvojení nedojde ke zrušení osvojení stávající osvojenecký poměr nebrání tomu, aby osvojenec mohl být znovu osvojený jiným osvojitelem (to se vztahuje i na biologické rodiče).*“¹⁴³

V českém právním řádu přichází opětovné osvojení (readopce) za poněkud odlišných podmínek. Osvojenec podle ust. § 843 NOZ může být opětovně osvojen ale pouze tehdy, pokud již bylo dřívější osvojení zrušeno, má-li být osvojený pozdějším manželem osvojitele poté, co předchází manžel, který byl společným osvojitelem, zemřel nebo v tom případě pokud zemřel ten, kdo byl jediným osvojitelem nebo ti, kteří byli společnými osvojiteli. „*V první řadě je třeba zdůraznit, že komentované ustanovení dopadá pouze na případy zrušitelných osvojení.*“¹⁴⁴ Podle tohoto zákonného ustanovení jde o readopci ve stádiu, kdy lze nazvat osvojení ještě zrušitelným, protože ode dne právní moci rozsudku o osvojení ještě neuplynuly 3 roky.

Kromě toho podle českého právního řádu k opětovnému osvojení osvojenec může dojít také v tom případě, pokud se osvojení stalo již nedotknutelným (a to automatickou přeměnou po 3 let od právní moci rozsudku o osvojení nebo po právní moci rozsudku o určení, že osvojení je nezrušitelné). Uvedené vyplývá ze zák. ust. § 845 NOZ v návaznosti na zák. ust. § 840 odst. 2 a § 844 NOZ. V tomto případě český zákonodárce nevyžaduje k opětovnému osvojení splnění žádných jiných podmínek. Uvedené je v podstatě shodné ze zákonnou úpravou opětovného osvojení podle ust. § 109 ZR.

V této části zákonná úprava slovenského právního řádu poskytuje větší právní jistotu osvojitelům a osvojení. Uplynutím zákonem stanovené 6 měsíční

¹⁴³ PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. První vydání. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. [341 s.]. ISBN 80-89122-24-8.*

¹⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. [759 s.]. ISBN 978-80-7400-503-9.*

lhůty ode dne právní moci rozsudku o osvojení nepřipouští již žádnou zákonnou možnost, jak osvojení zrušit. Na rozdíl od toho česká právní úprava uzákonila až tříletou lhůtu, ve které je možné osvojení zrušit. Navíc připouští zrušení osvojení i po uplynutí této lhůty prakticky bez jakéhokoliv časového omezení pokud by osvojení v rozporu se zákonem. Nejistota osvojitelů osvojence, že osvojení by mohlo být zrušeno, je příliš dlouhá.

10. Závěr

Základní filozofie obou srovnávaných právních řádů v části osvojení je shodná. Jejím cílem je poskytnout dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí, chybějící rodičovskou lásku, pomoc a pochopení. Něco, co člověk, který to má, bere jako samozřejmost a nedokáže ani posoudit, jak je to důležité a jak velmi to chybí, pokud to není.

Oba právní řády respektují a garantují dítěti jeho právo na soukromý, rodinný život v kruhu svých původních (nejčastěji biologických) rodičů, jeho právo znát svůj původ. Na druhou stranu respektují i právo rodičů dítěte rozhodovat o tom, jak a kde bude dítě vyrůstat. Míru ochrany tohoto jejich práva určují a limitují skutečným zájmem rodičů o dítě, jejich vnitřním přesvědčením, že chtějí být rodičem dítěte, o než se v plné míře bude řádně starat. Zároveň však oba právní řády toto právo rodičům odnímají, pokud rodič takový zájem nemá.

Oba právní řády zdůrazňují základní hmotněprávní podmínku osvojení - zájem nezletilého dítěte.

Slovenská právní úprava nevyžaduje bezpodmínečně souhlas nezletilého dítěte s osvojením. Podmiňuje ho jeho schopností posoudit dosah osvojení. Český právní řád jednoznačně, bez splnění jiných podmínek, vyžaduje od dítěte staršího 12 let souhlas s osvojením (až na zákonem přísně stanovené dvě výjimky).

Český právní řád garantuje dítěti právo odvolat svůj souhlas s osvojením. Slovenská právní úprava dítěte právo odvolat souhlas neumožňuje.

Česká právní úprava právo dítěte na informace garantuje dítěti od té doby, kdy začne školní docházku. Naplnění a realizace tohoto práva dítěte zároveň ukládá osvojitelům povinnost poskytnout dítěti informace o jeho osvojení nejpozději do doby, než dítě začne povinnou školní docházku. Slovenský právní řád dítěti právo na informaci osvojení dítěti nepřiznává.

Podle českého právního řádu dítě má právo volby ponechat si příjmení při osvojení a také při jeho zrušení. Slovenský právní řád toto právo dítěti nepřiznává.

Okamžikem nabytí svéprávnosti dítěti garantuje český právní řád díky zákonnému ustanovení právo seznámit se s celým obsahem spisu, který byl o jeho osvojení veden. Slovenská právní úprava takovéto právo dítěti přímou zákonnou úpravou nepřiznává.

Z pohledu práv dítěte je pak nutno konstatovat, že česká právní úprava dítěti jednoznačně přiznává více práv než slovenská právní úprava. Je v tomto směru lepší. Dítě má právo o sobě rozhodovat. Má právo znát svůj původ. Proto by měla i slovenská právní úprava garantovat dítěti práva obdobná, včetně souhlasu a odvolání souhlasu s osvojením a také právo na informace o osvojení.

Pokud se týká povinností osvojitelů, v tomto směru je nejzásadnějším rozdílem českým právním řádem uzákoněná povinnost osvojitelů poskytnout dítěti informace o jeho osvojení nejpozději do doby, než dítě začne povinnou školní docházku. Ve slovenském právním řádu něco podobného absentuje. K naplnění realizace práva dítěte na informace by měla i slovenská právní úprava uzákonit povinnost osvojitelů poskytnout informace o osvojení. Dosavadní právní úprava osvojitelům přiznává možnost volby, zda dítěti poskytnou informace o jeho osvojení či ne.

Český právní řád umožňuje utajení i odtajnění informací o osvojení v zákonem stanovených podmínkách. Slovenská právní úprava uvedené neřeší vůbec. Je na místě položit si otázku, zda je třeba, aby se osvojení utajovalo a komu utajení a v čem pomůže.

Mezi nejzásadnější a nejdůležitější rozdíly lze zařadit i právní úpravu zrušení osvojení. Oba právní řády vycházejí ze zásady nezrušitelnosti osvojení. Slovenskou právní úpravu v tomto směru je však možné hodnotit jako lepší. Zrušení osvojení připouští pouze v zákonem stanovené, poměrně krátké době bez výjimky. Poskytuje tím záruku a stabilitu důsledků osvojení mnohem dříve než česká právní úprava. Podle české právní úpravy možnost zrušení osvojení představuje nejistotu po dobu 3 let od právní moci rozhodnutí o osvojení.

Dokonce i po této lhůtě, prakticky bez jakéhokoliv časového limitu, umožňuje česká právní úprava zrušení osvojení a to i po několika letech. V podstatě tím popírá zásadu nezrušitelnosti osvojení.

Celkově lze říci, že česká právní úprava osvojení je rozsáhlejší a podrobnější. Garantuje více práv dítěti. Podrobněji upravuje podmínky a předpoklady osvojení, zatímco slovenská právní úprava musí často při hodnocení podmínek osvojení vycházet jen ze širšího výkladu jednotlivých zákonných ustanovení týkajících se osvojení, a to zejména v případě účelu osvojení a zkoumání zájmu nezletilého dítěte s osvojením.

Na druhou stranu český zákonodárce vnesl do osvojení mnoho nového. To bude způsobovat nejasnosti. Na ty bude muset dát odpověď pouze aplikační praxe a rozhodovací činnost soudů. Slovenský právní řád tím, že zásadní změna byla provedena novelou v roce 2005, prakticky má již vyřešeny případné nejasnosti, právě díky aplikační praxi a skrz sjednocenou rozhodovací činnost prostřednictvím judikatury.

V každodenním životě však platí *„Čas, který plyne od narození dítěte, je v jeho dalším vývoji neúprosnou veličinou. Intelektuální a fyzické schopnosti člověka postupují objektivně a u zdravého jedince je nelze ani podstatně urychlit, ani zpomalit. Zákonodárce a zejména soudní a jiná praxe by měli tento vývoj lidského jedince vždy respektovat.“*¹⁴⁵ Proto by rozhodování o osvojení mělo být čo nepřehlednější a současně nejkratší a nejrychlejší.

¹⁴⁵ RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. Vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. [75 s.]. ISBN 978-80-7400-578-7.*

Použitá literatura

1. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. ISBN 978-80-7400-552-7.*
2. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.*
3. BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E., *Nový občanský zákoník, Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně predpisů souvisejících. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 830 s. ISBN 978-80-7380-413-8.*
4. PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s. ISBN 978-80-7400-359-2.*
5. PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou. První vydání. Šamorín: Heuréka, 2005. 396 s. ISBN 80-89122-24-8.*
6. RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. 1. Vydání. Praha: C. H. BECK, 2015. 213 s. ISBN 978-80-7400-578-7.*
7. SVOBODA, K., *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 244 s. ISBN 978-80-7478-512-2 (brož.).*
8. HORVÁTH, E., VARGA, E., *Zákon o rodině. Komentář. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 654 s. ISBN 978-80-8168-021-2.*
9. CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M., *Rodinné právo. Druhé vydání. Šamorín: Heuréka, 2010. 216 s. ISBN 978-80-89122-47-9.*
10. ILLÁŠOVÁ, M., *Zákon o rodině s důvodovou zprávou a judikaturou, Vzory právních podání podle zákona o rodině s komentářem. III. doplněné a aktualizované vydání. Bratislava: NOVÁ PRÁCA, 2014. 512 s. ISBN 978-80-89350-53-7.*
11. FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VĚCÍ, *Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech*

- dítěte*. [online]. 18/11/2002. [cit. 2015 -12-28]. Dostupné na internetu: < <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/104/20021118> >.
12. FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VĚCÍ, *Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících*. [online]. 15/05/1992. [cit. 2015-12-28]. Dostupné na internetu: < <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/209/20100601> >.
13. NEČAS. P., POSPÍŠIL. J., *Důvodová zpráva, občanský zákoník, konsolidovaná verze*. [online]. 03/02/2012. [cit. 2016-01-28]. Dostupné na internetu: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> >.

Judikatura:

- 1) Vyhodnocení Nejvyššího soudu SR ze dne 22.05.1985. , sp. zn. Cpj 13/85, uveřejněný pod číslem 50/1985 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.
Dostupné na < http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_jud_zobraz_nextd_ata1.asp?kotva=k1&skupina=1 >.
- 2) Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 29. 3., sp. zn. 5 Cz 26/67, uveřejněný pod číslem 69/1967 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.
Dostupné na < http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_jud_zobraz_nextd_ata1.asp?kotva=k1&skupina=1 >.
- 3) Výběr rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu SR č. 3/1986.
- 4) Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 23.05.1975, sp. zn. 1 Cz 41/75, uveřejněný pod číslem 5/1977 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.
Dostupné na < http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_jud_zobraz_nextd_ata1.asp?kotva=k2&skupina=1 >.
- 5) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.09.2011, sp. zn. 30 Cdo 2371/2011, uveřejněný pod číslem VII/1967 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

- 6) Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 24.02.1988, sp. zn. 10 Co 41/88, uveřejněný pod číslem 29/1990 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek. Dostupné na <
http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_jud_zobraz_nextd_ata1.asp?kotva=k2&skupina=1 >.

Právní předpisy:

1. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.
2. Zákon č. 36/2005 Sb., zákon o rodině, v znění jeho pozdějších změn a doplňků.

Abstrakt

To live and grow up in a family environment, in a family with both biological parents, is a child's natural right. The feeling of support and love, which gives the child a family, is not given today to everyone.

Nowadays there are many children who lost the right to be part of a family. It is not important how this right was taken away, but it is much more important that the child was left orphaned, without a single significant person in its life. It is the institute of adoption that helps to correct this. Adoption is an admirable and important instrument that allows a child to be able to join a family life, sense stability, love and especially to have parent(s).

Throughout this thesis, I want to discuss the matter of adoption. I also want to provide comprehensive and concise information about this issue, about the differences in the two compared law systems that for a long time applied the same legal regulations. I focused on pointing out various differences. I am Slovak, living and studying in the Czech Republic. The adoption of a new Civil Law Code that brought many significant changes to the old legislation of the Czech Republic, triggered my interest in comparing these two existing legal systems of two countries that once formed a united country.

I divided my thesis into 8 sections. The first part focuses on the definition of the notion of adoption. I dealt with the definition of the concept of ownership, mostly with its various regulations. In parts 2-5, I discuss the legal conditions, the conditions of adoption and of individuals who act in the adoption process. These people include the adopted child and the adoptive parents (who are further defined in a separate part of the thesis). An important part of the process of an adoption is also the agreement of those above-mentioned members. The final section deals with the consequences of the adoption that influence the involved parties. And of course, the possibility that the status of adoption may be terminated. All sections provide a comparison of the legal regulations of the Czech and Slovak Republic.